

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOSOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**ARCHITEKTURA MĚSTA LITOVEL
MEZI LÉTY 1880–2013**

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Vendula Jurášová

Vedoucí práce: prof. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškerou literaturu, kterou jsem při vypracování práce použila.

V Olomouci

Panu profesorovi Rostislavu Šváchovi patří můj velký dík a vděčnost za trpělivost a důvěru, kterou mi prokázal.

Práce by nevznikla bez pomoci paní Marcely Podsedníkové ze Stavebního úřadu města Litovle, která mi ochotně umožňovala nahlédnout do archivu úřadu.

Velký dík za připomínky, kritiku a nesmírnou duševní podporu patří také panu Jakubu Potůčkovi a členům mé rodiny, kteří mě ve chvílích nejistoty vždy uměli přivést na ty správné myšlenky.

OBSAH	
Úvod	5
Přehled předchozího bádání	7
Historie města	9
Výstavba a urbanismus města Litovel	22
Katalog	25
Závěr	76
Bibliografie a prameny	77
Summary	81
Anotace	82
Seznam vyobrazení na CD	83
Seznam vyobrazení	83
Obrazová příloha	

ÚVOD

Snahou této práce je přiblížení architektury provinčního města na střední Moravě odborné i laické veřejnosti. Jsem přesvědčena, že stav bádání v oboru péče a průzkumu movitých i nemovitých památek je v situaci, kdy je třeba, aby profesionálové i amatéři, směřovali svůj zájem od velkých uměleckých center a zvučných jmen k malým městům a lokálním umělcům. Přiblížení a pochopení historicko-umělecké či urbanistické hodnoty vlastního, domovského prostředí je zcela zásadní pro jeho další utváření.

Má práce by měla představit architekturu v Litovli, vymezenou časově koncem devatenáctého století a rokem 2013. Kromě rezidenční architektury a významných veřejných staveb chci představit také industriální stavby, které v Litovli zejména v průběhu národního uvědomování sehrály společensky nezanedbatelnou roli. Tento text by neměl být seznamem všech staveb zbudovaných v Litovli v daném časovém období, ale spíše výběrem těch nejdůležitějších architektonických počínů. Jsem si vědoma, že stavební produkce a její kvalita samozřejmě kolísala, což má práce také reflektuje.

Po úvodní kapitole, představující badatelské práce starších autorů, kteří se zabývali buď samotnou historií města nebo dokonce i její architekturou, se budu zabývat dějinami města na konci devatenáctého a v průběhu dvacátého století a urbanismem Litovle. Poté bude následovat katalog vybraných staveb řazených chronologicky. Práci bude samozřejmě uzavírat kromě bibliografie také závěr, v němž shrnu poznatky svého bádání.

Práce kromě starších zdrojů vychází z mé bakalářské teze z roku 2011. Dalším důležitým pramenem pro poznání litovelské průmyslové architektury je i nově vydaná *Industriální topografie Olomouckého kraje*, na jejíž tvorbě jsem se autorsky podílela. Dále jsem se litovelskou architekturou připomněla v

časopise Vesmír článkem o místní sokolovně.

PŘEHLED PŘEDCHOZÍHO BĀDÁNÍ

Historie města Litovle zajímaly mnoho badatelů, nejprve německých, později i českých. V jejich hledáčku však byly především nejstarší dějiny města a architektura gotiky, renesance a baroka.

V náznamech se historie města připomínají v jednom z dílů¹ edice Národohospodářské propagace Československa, jež vycházela na konci třicátých let a spíše než jako topografii ji lze chápat jako prezentaci jednotlivých okresů či různých územních celků Československa.

Jedním z prvních historiků, kteří se částečně zajímali o dějiny města v devatenáctém a dvacátém století, byl Josef Bezděčka. Jeho dvousvazkové dílo², v němž refletoval díla starších autorů, bohužel zůstalo jen ve formě strojopisu. Bezděčka se zabýval dějinami Litovle od jejího založení až do vítězného února roku 1948.

Velký přínos má také mnohaleté dílo litovelského kronikáře pana Lubomíra Šika. Jeho nejstarší publikace se taktéž zabývá starými dějinami Litovle.³ Ve třech dalších svazcích se zabývá dějinami litovelských domů.⁴⁵⁶ Ve své nejmladší práci zpracoval historii Litovle ve dvacátém století.⁷

Ucelenou studii o nejstarším stavebním vývoji města zpracovala dvojice Vlasta Kauerová a Miroslav Koudela v roce 1998.⁸ Kromě dějin právozárečných domů se zabývali také mladšími ikonickými stavbami.

Archeolog Pavel Šlězár, jenž mezi léty 2004 a 2008 prováděl archeologické průzkumy v několika částech města, své

1 Vladislav Zlámal (ed.), *Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí*, Brno 1938.

2 Josef Bezděčka, *Dějiny města Litovle. Od založení do roku 1948*, nepublikováno, strojopis uložen v SOKA Olomouc.

3 Lubomír Šik, *Litovelské paměti*, Litovel 1994.

4 Lubomír Šik, *Litovel – historie ulic a domů. Centrum*, nepublikováno.

5 Lubomír Šik, *Litovel – historie ulic a domů. Staré město*, nepublikováno.

6 Lubomír Šik, *Litovel – historie ulic a domů. Olomoucké předměstí*, nepublikováno.

7 Lubomír Šik, *Litovel ve dvacátém století*, nepublikováno.

8 Vlasta Kauerová – Miroslav Koudela, *Památky staré Litovle*, Olomouc 1998.

poznatky sepsal a publikoval.⁹

V roce 2011 studentka katedry dějin umění v Olomouci Vendula Jurášová obhájila bakalářskou diplomovou práci o litovelské architektuře z první poloviny dvacátého století.¹⁰

Nejen architekturou sokoloven se zabývá také nově vydaná kniha o architektuře sportovních staveb v Čechách.¹¹

V loňském roce vydalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví při Fakultě architektury na českém vysokém učení technickém v Praze katalog průmyslových staveb v Olomouckém kraji.¹²

Nejnověji je také Litovel připomenuta v publikaci představující dějiny poštovního úřadu a jednotlivých historických poštovních stanic v České republice.¹³

9 Pavel Šlézar, *Archeologické památky střední Moravy, Svazek 17 – Kostely a Sakrální stavby v Litovli*, Olomouc 2008.

10 Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900–1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011

11 Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! Česká sportovní architektura v letech 1567 – 2012*, Praha 2012

12 Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie – Olomoucký kraj*, Praha 2013.

13 Viz Urlich (ed.), *Slavné pošty Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2013.

HISTORIE MĚSTA LITOVLE

Litovel, město s královskou fundací,¹⁴ se sice do dějin nezapsalo tak jako podobně velké Lipany či Slavkov, ale jeho vlastní historie není nezajímavá. Stalo se jednodenní državou husitských vojsk,¹⁵ hostilo královské návštěvy,¹⁶ dvakrát ji obléhalo švédské vojsko vedené stejným velitelem¹⁷ a bylo významným správním a kulturním centrem severního cípu Hané. Husitskými válkami zadlužené a zubožené královské¹⁸ město získal nejprve rod Vlašimů, poté Boskoviců a nakonec Liechtensteinů, kteří přestavěli nedaleký lovecký zámeček na reprezentativní klasicistní sídlo Nové Zámky, projektované na počátku devatenáctého století osvědčeným architektem Josefem Hardtmuthem. Za Liechtensteinů byla v Litovli v roce 1745 založena v hostinském domě U Žlutého lva¹⁹ poštovní stanice. Od roku 1793 stál v čele města tzv. regulovaný magistrát, více než jedno století složený z Litovelanů německé národnosti.²⁰

Největší rozkvět však město zažívalo od konce osmnáctého a v průběhu devatenáctého století. Tehdy vznikaly velké průmyslové podniky zpracující především suroviny získané z úrodného a zemědělsky výnosného kraje, jako dodnes fungující

14 Město založil král Přemysl Otakar II. v 60. letech 13. století. Lokátorem byl jmenován Jindřich Epich, občan olomoucký a příbuzný tamního rychtáře a mincmistra v jedné osobě Bedřicha Epicha. Epich, sám Němec, si přivedl pravděpodobně také německé kolonizátory.

15 V na počátku listopadu roku 1437 katolicky orientovanou Litovel dobyl husitský hejtmán Jan Pardus z Horky; pomoc dobytému městu přišla z nedalekého Uničova a Olomouce a ihned následující den tato katolická vojska společně získala město zpět.

16 Například během rakousko-pruských válek Litovel navštívil v roce 1758 v doprovodu svých generálů král Fridrich Velký.

17 Dva dny po dobytí Olomouce, 16. června 1642 Litovel obsadilo švédské vojsko generála Linnarda Torstensonona. Město se však vyplatilo částkou 8000 zlatých a proto byla do města umístěna jen malá švédská posádka; tu však zanedlouho přemohlo císařská armáda. O rok později Torstenson, vracející se z vojenských výbojů v Čechách, navštívil Litovel znovu, tentokrát se záměrem nechat město vypálit. Vyděšení měšťané vyslali k generálovi choti delegaci žen a starců a ti vyprosili pro město milost za 5000 tolarů. Na připomínku švédského obléhání jsou dodnes zachovány ve fragmentu jižní části hradeb dělové koule a dobová nápisová deska z pískovce.

18 Litovel na královské město povýšil Jan Lucemburský.

19 Viz Urlich (pozn. 13), s. 90.

20 Toto nařízení, vydané císařem Josefem II., pozměňovala až tzv. oktrojovaná ústava Františka Josefa I. z roku 1849, jež magistráty nahrazuje obecními samosprávami; národnostní složení těchto rad však v Litovli zůstává stejné, výjimkou jsou jen řadoví úředníci, obvykle vzdělaní Češi.

cukrovar, sladovna a zejména pivovar.²¹ V Litovli se dále v Moťkově továrně vyráběl nábytek nebo plechové zboží, které dodávala firma německého podnikatele Carla Mekisky. Podporu podnikatelům měly v této době přinést nově peněžní ústavy. První z nich, Rolnickou záložnu, založili litovelští Češi již v roce 1869 a o rok později je následovala německá Městská spořitelna.

V souvislosti s rozvojem českých podniků se také zde začalo rozmáhat národní uvědomování českých občanů, kteří zakládali vlastenecky orientované spolky a besedy. Ani němečtí spoluobčané nezůstávali pozadu, spíše naopak. Jako první v Litovli založili v roce 1870 tělocvičnou jednotu, spolek Turnverein, kdežto pobočka českého Sokola byla ve města ustanovena až v roce 1874, přičemž vlastní sokolovnu získala o devět let později.

Kulturně založená společnost se scházela především v Měšťanské besedě, sdružující českou populaci od roku 1867 nebo v mladším spolku Deutsches Verein Haus. V roce 1891 začaly také vycházet česky psané *Litovelské noviny*, jejichž autoři národnostní spory ve městě a okolí značně živili.²² Spolkem, který naopak obě znešvářené národnosti smiřoval, byl I. Militär-Veteranen-Verein, sdružující vysloužilé vojáky.

Důležité společenské změny přinesl rok 1899, kdy v Litovli navzdory snahám Němců vedených Carlem Mekiskou²³ ve volbách zvítězila česká Národní strana vedená předsedou Václavem Sochou, účetním v cukrovaru. Následujícího roku jej třicet členů nové městské rady zvolilo prvním českým starostou, který se tak nesmazatelně zapsal do historie města.²⁴ Jedním z prvních rozhodnutí, kterými se nová městská rada zabývala, se

21 Tradice vaření piva má v Litovli ovšem kořeny až do středověku.

22 Situace se vyostřila v roce 1896, kdy byl spáchán atentát na redaktora tohoto plátku Josefa Duška. Útočník, německý dělník, si však svou oběť spletl a namísto novináře zavraždil barytonistu Ladislava Pintera-Liptovského.

23 Mekiska ve své továrně údajně dlouhodobě utlačoval české dělníky – jako trest za přihlášení se k české straně snižoval takovým dělníkům mzdu o téměř dvě třetiny.

24 V roce 1932 byla v parku u Uničovského rybníka slavnostně odhalena deska, připomínající tohoto muže.

stalo zřízení české školy. Tato otázka trápila národnostně uvědomělé Litovelany již několik let a čeští rodiče byli v *Litovelských novinách* často nabádáni, aby své děti nezapisovali do německých škol a využívali raději těch českých.²⁵

Město se začalo modernizovat a investovat do vlastních podniků. Asi nejlépe to dokazují přestavba původem středověkého mlýna na první městskou vodní elektrárnu, uvedenou do provozu v roce 1909, nebo modernizace městské cihelny v Nasobůrkách, kde tradiční ruční výrobu cihel vystřídala strojní. Ovšem ani kulturní život města za průmyslovým rozvojem nezaostával. Díky vítězným volbám byla v Litovli ustanovena místopisná komise, jež měla dohlížet na uspořádání městského archivu. V roce 1906 byla komise změněna v Krajskou muzejní společnost. Základem jejích sbírek se staly kolekce darované MUDr. Janem Smyčkou a starostou Václavem Sochou, který muzejní společnosti velkoryse poskytl prostory ve své vlastní vile. V roce 1911 společnost uskutečnila nevídanou akvizici a za 6 000 korun zakoupila od místního sedláka Mladečské krápníkové jeskyně, objevené již roku 1828 při stavbě silnice mezi Olomoucí a Svitavami. Od roku 1920 muzeum, „v němž ukládá Krajská muzejní společnost veškeré vykopávky z jeskyní z doby diluviální“,²⁶ sídlí v adaptované budově někdejší městské střelnice.

Během první světové války se Litovel, do níž se v během konfliktu uchýlilo několik vojenských posádek, potýkala, ostatně jako většina měst, s nedostatkem jídla a surovin. Tato skutečnost možná zapříčinila abdikaci starosty Sochy, kterého v křesle po patnácti plodných letech vystřídal Jan Smyčka. Přestože byl Sochovým blízkým přítelem, neváhal jeho rozhodnutí odsoudit jako projev zbabělosti. Ve městě byla

25 V Litovli od roku 1882 existovala matiční škola s mateřinkou, o tři roky později k nim přibyla také městem spravovaná jednotřídka. Od roku 1895 se také vyučovalo na české obecní škole (dnes ZŠ Jungmannova) a to koedukovaně až do roku 1907, kdy byla výuka dívek a chlapců oddělena.

26 Viz Zlámal (pozn. 1), s. 4.

zřízena pobočka Červeného kříže, vedená paní Kristou, manželkou okresního hejtmána Rudolfa barona von Baillou, a právníkem Františkem Jünglingem. Fungoval zde také lazaret, jenž zřídili sokolové nejen ve své tělocvičně, ale i v prostorách místní školy. Ten do jisté míry suploval neexistující nemocnici. Pravdou je, že výstavba nemocnice byla před válkou v Litovli plánována, avšak události, následující po sarajevském atentátu na Františka Ferdinanda d'Este, tento projekt zhatily. Kromě četných vojenských jednotek poskytla Litovel téměř na dva roky azyl také tisícovce tyrolských Italů, kteří byli nuceni vystěhovat se z domoviny poté, kdy Rakousko vypovědělo Itálii válku.

Také v prvních poválečných letech Litovel, stejně jako celá mladá republika, strádala nedostatkem téměř všech surovin. Mělo to mimo jiné za následek vyostření sociálních problémů a také vzestup levicově a prosovětsky orientovaných politických uskupení. Sokolové proto poslali na svátek sv. Václava roku 1920 žádost okresní politické správě „*o nutnosti zabezpečení pořádku a klidu a k zamezení rejdu komunistických [...] a o zprostředkování propůjčení nejméně 100 pušek a příslušnými náboji u vojenského velitelství.*“²⁷ Tyto akce pochopitelně vyvolaly reakci příslušníků radikální pravice, kteří o několik let později, konkrétně v roce 1927, svolali první fašistickou schůzi v Litovli. Hlavním řečníkem na ní byl syn litovelského poslance Josefa Svozila, Cyril.²⁸ Na přelomu let 1920 a 1921 situaci ve městě také poznamenaly spory mezi katolíky a příslušníky nové Církve československé o užívání kostela, které vyvrcholily krvavými střety, při nichž musela zasahovat vojenská posádka přivolaná z Olomouce. Nevraživost mezi oběma tábory byla citelná ještě v roce 1927 při otevření nového městského hřbitova. Projekt pohřebiště, které město

27 Viz Bezděčka (pozn. 2), s. 475.

28 Schůze byla bouřlivá, jelikož se jí účastnili také řečníci z řad komunistů. „*Fašisté nakonec při zdvižených pravicích zazpívali Hej Slované!*“ Dr. Cyril Svozil pak v roce 1928 radikální pravici opustil. – Viz Šik, *Litovel ve dvacátém století* (pozn. 7), s. 116.

kvůli podmáčené půdě muselo vybudovat až u Chořelic, vypracoval architekt Čeněk Chrudimský. Koncipoval je jako bezkonfesijní moderní pohřebiště, do jehož středu umístil smuteční obřadní síň ze dvou stran obklopenou kolumbárii pro ukládání urn.

Ačkoliv první poválečná léta charakterizovala krize, postupem času radnice neváhala investovat do výstavby města nemalé finanční prostředky. Kromě již zmíněného městského pohřebiště provedlo město přestavbu Wrtalova na sídlo městské spořitelny. Z jejího popudu byla také postavena dvojice nájemních domů s deseti byty (ulice Studentů čp. 237) a realizován byl rovněž sirotčinec dobročinného spolku Útulek pro opuštěné české dítě, založený během války Václavem Sochou. Jeho projektu se ujal architekt Čeněk Chrudimský, který na místě starší zástavby v Husově ulici provedl prostorný a účelný dům. Ovšem největší investicí a zároveň nejdůležitějším počinem se v těchto letech stala v regulace ramen řeky Moravy. První jednání se v této věci sice uskutečnila již v roce 1926, avšak kvůli jednáním o získání stavebního povolení a nezbytných úvěrů se stavební práce, vedené stavebním radou Josefem Leftusem,²⁹ rozběhly až o tři roky později.

Úspěchy, kterých Litovel v prvních poválečných letech dosáhla, si město připomenulo v roce 1925 uspořádáním Jubilejní živnostensko-průmyslové výstavy. Pro tuto příležitost bylo v parku u gymnázia vybudováno prozatímní výstaviště utvářené celou řadou dnes již neexistujících staveb a pavilonů: *„U Husova sboru byla postavena vstupní brána, v sadech hudební pavilon, na ostrůvku bylo „Lido“ s lodičkami, výstavní prostory byly ve školách i na volných prostranstvích v parku [...] Slavnostní brána pak stála jako upomínka výstavy do roku 1932, hudební pavilon sloužil dlouho při promenádních*

29 Ibidem, s. 124.

koncertech a byl zbourán až roku 1982".³⁰ Velkou událostí se v roce 1929 stala návštěva prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Proběhla 16. června v podvečerních hodinách a její průběh byl zachycen nejen objektivy fotoaparátů, nýbrž i filmových kamer.

Následky hospodářské krize, která vypukla na počátku třicátých let, v Litovli kupodivu nesli jen menší živnostníci, z nichž někteří museli své provozovny uzavřít. Z velkých podniků krize zasáhla jen sladovnu Anastazia Haase, která byla nucena propustit třicet dělníků a zastavit provoz. Ostatní velké firmy jen přistoupily k reorganizaci a snižování počtu zaměstnanců. Lidem bez práce měly pomoci probíhající stavební práce na regulaci Moravy, které zaměstnaly na šest desítek lidí.³¹ Díky úpravě říčního toku mohl být v roce 1938 zahájen provoz nové hydrocentrály. V roce 1934 se uskutečnila kolaudace jezu, který odděloval náhon z hlavního ramena řeky Moravy k této elektrárně. Zасыпáním jiného ramene řeky vznikla na severozápadě města nová čtvrť, kterou postupně plnily novostavby rodinných domků. Nedaleko odtud bylo v roce 1934 otevřeno nové městské koupaliště.

Mezi další městské stavební aktivity patřilo vybudování dálnkové silnice ve směru na Uničov a založení chudobince a nalezince, negativně poznamenaného demolicí gotické špitální kaple sv. Josefa v roce 1938, čímž zmizela poslední připomínka středověkého klášterního špitálu sv. Ducha.

Bezesporu jednou z posledních litovelských slavností, které se ve městě před vypuknutím druhé světové války uskutečnily, bylo slavnostní otevření nové sokolovny. Její základní kámen byl sice položen již v roce 1926, avšak novostavba byla zkolaudována až o devět let později.

Světová politická situace na konci třicátých let měla samozřejmě dopad i na litovelsku. Počátkem října roku 1938 se okupační vojsko zastavilo na hranicích města, přičemž v záboru

³⁰ Ibidem, s. 151.

³¹ Ibidem, s. 193.

se ocitly české obce jako například Červenka, Měník nebo Mladeč. Městská rada se rozhodla jednat a sepsala alarmující telegram, rozeslaný na všechna představitelná místa (mimo jiné i prezidentu Spojených států Theodoru Roosveltovi).³² Akce slavila úspěch a všechny zmíněné obce se litovelským zastupitelům podařilo získat zpět pod svou správu. 15. března roku 1939 se však situace změnila a Litovlí projely první německé vojenské oddíly. Starostu Vincence Horáka, jenž v úřadu o rok dříve nahradil Otakara Ledvinku, Gestapo vybídlo, aby nebránil synům Carla Mekisky Fritzovi a Carlovi ml. nahlížet do městských akt. Litovelští Češi podnikli několik provokačních akcí, jako například oslavu narozenin bývalého prezidenta Edvarda Beneše, což skončilo zatýkáním, výslechy a v případě starosty Horáka i nuceným odstupem z funkce. Daleko bolestivěji Litovelany zasáhla zpráva o postřelení a následném úmrtí absolventa místní reálky Jana Opletala. Jeho pohřeb, po němž následovalo hromadné uzavírání vysokých škol, se konal v Praze i v rodném Nákle.

Během válečných let v Litovli probíhaly sabotáže, soudy a popravy. V roce 1940 byl vládním komisařem jmenován Fritz Mekiska, který obdobně jako dříve jeho otec nutil některé občany ke změně národnosti.³³ Na druhou stranu se ovšem také snažil o zvelebování města. V roce 1944 dal nákladně rekonstruovat historickou budovu radnice a malíři Františku Flasarovi zadal výmalbu lunet obřadní síně. Dodnes jsou tyto výjevy z dějin města až na jeden motiv zachovány. Vyobrazení *Obsazení Litovle Němci v roce 1939* po válce Flasar přemaloval na scénu zachycující *Příjezd Rudé armády*. Už během osvobozování v květnu roku 1945 místní Němci odcházeli spolu s armádou. Komisaře Mekisku se po zpackaném útěku z města podařilo přivést zpátky a ponižujícím, nikoliv však násilným

32 Ibidem, s. 183.

33 Ibidem, s. 245.

způsobem provést městem.³⁴ Těmto událostem krátce před tím předcházela tragédie v nedalekém Javoříčku. V dubnu zde partyzáni vypálili hájovnu a brutálním způsobem zavraždili její obyvatele, na což německá moc počátkem května reagovala vyhlazovací čistkou.

Po skončení války přišlo na řadu vypořádání se s německým obyvatelstvem. Podobně jako jinde, ani v Litovli nebylo výjimkou znásilňování, vraždy a internace. Pokud se někdo chtěl za některého litovelského Němce přimluvit, musel předložit na nově zřízeném Místním národním výboru potvrzení, že na vlastní oči viděl vypálené Javoříčko. Radnici v prvních letech po osvobození střídavě vedl Vincenc Horák a zástupci místní Komunistické strany Československa. Po převratu v únoru 1948 byly v Litovli založeny místní i okresní akční výbory. Přišly represe, což mělo za následek vyloučení mnoha mladých Litovelanů ze studií na vysokých školách. Soukromé živnosti byly pomalu likvidovány a velké podniky znárodněny. Výroba v nich ovšem, až na továrnu na cukrovinky Libo, zůstala zachována. V prostorách Liba byla v roce 1949 zahájena národním podnikem Křižík výroba gramofonů.

V padesátých letech se politického dění v Litovli účastnily jen tři strany - Komunistická strana Československa, Československá strana lidová a Česká strana socialistická. Ačkoliv se zde neuskutečnily větší politické procesy s odpůrci režimu, několik místních obyvatel bylo v průběhu padesátých let odsouzeno k trestu odnětí svobody, zabavení majetku či odnětí občanských práv, někteří litovelské muži byli posláni k Pracovně technickým praporům.³⁵

Bytovou krizí Místní národní výbor řešil vystěhováním nepohodlných obyvatel z města, zabavením jejich majetku a vyhláškou o nadměrných bytech, vydanou už v roce 1948. Extrémním řešením se dnes zdá i navrhovaný odsun obyvatel

34 Mekiska měl být údajně po Litovli vozen klečící na voze a měl hlasitě prohlašovat, že je zrádcem českého národa a „Hitler je svině!“ – Ibidem, s. 246.

35 Ibidem, s. 69–72.

důchodového věku z města do pohraničních oblastí. Bytové prostory město také získalo konfiskovaným majetkem po odsunutých Němcích. V roce 1953 se svépomocí začaly budovat obytné domy v Revoluční ulici.

V této době nastal rozvoj těžkého průmyslu a v Litovli se zakládaly průmyslové podniky či reorganizovaly ty stávající. Kromě již fungujícího gramofonového závodu Tesla vznikl na počátku roku 1950 v bývalé Mekiskově továrně na drátěné zboží národní podnik Papcel, specializující se na výrobu a údržbu papírenských strojů. Papcel také dal v roce 1952 a 1958 vybudovat pro své zaměstnance bytové domy. Kvůli přestupu mužských zaměstnanců do těchto strojírenských podniků musely ostatní továrny do výrobních procesů přijímat také ženy, což mělo za následek rozvoj podnikových mateřských školek.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let vznikl projekt litovelského vysílače, který zahájil provoz v roce 1954.

V roce 1960 byl v rámci reorganizace státní zprávy zrušen litovelský okres. Všechny instituce s tím spojené byly přesunuty do Olomouce nebo byly zrušeny. *„Nejdříve přešel do Olomouce OV KSČ a ten pak řídil likvidaci dalších litovelských úřadů. Zanikl okresní úřad a jeho 11 odborů, [...] Z Litovle odešel Lidový soud a státní prokuratura, notářství, okresní vojenská správa, okresní poštovní úřad, pobočka Státní banky, Státní spořitelna se stala pobočkou St. spořitelny v Olomouci, zanikla okresní pojišťovna, okresní výbory politických a společenských stran a organizací.“*³⁶

V roce 1965 se podařilo po dlouhých deseti letech dokončit stavbu městského vodovodu. Potřebu zřízení vodovodu připomněla rozsáhlá epidemie paratyfu v roce 1960. Tato epidemie zapříčinila krátkodobé výpadky provozu několika podniků, mimo jiné i prodejny Pramen na náměstí Přemysla Otakara II. Toho využili zastánci zbourání původních starých budov prodejny a své stanovisko si bohužel i prosadili. V listopadu roku 1960

³⁶ Ibidem, s. 154.

se zahájily demoliční práce na celém bloku domů. Mimo jiné byl stržen také historicky cenný objekt, jehož fasádu v celé ploše zdobilo v Litovli výjimečně užívané sgrafito. Novostavba však kvalit původních domů nedosáhla. Jelikož však nebylo stavebním materiálem radno plýtvat, suť z této demolice využili litovelští myslivci na stavbu chaty Doubravka u střelnice. Kvůli rozvoji autobusové dopravy bylo nutné zřídit nové autobusové nádraží. Vznikalo v letech 1961-1962 podle projektu olomouckého architekta Karla Typovského. Další stavební rozvoj města probíhal v režii národních podniků Tesla a Papcel, které budovaly další byty pro své zaměstnance. V rámci Stavebního bytového družstva Papcelu vznikly v roce 1961 v ulici Novosadská první montované domy ve městě, později zde přibyla také mateřská školka a jídelna.

Rozvolňování tuhých politických a sociálních vztahů, tak charakteristické pro šedesátá léta, zastavil vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968. Litovlí projely polské tanky v noci z 21. na 22. srpna. Litovelané rozsáhlou podpisovou akcí vyjádřili podporu československým politikům zadržovaným v Sovětském svazu. Na veřejných prostranstvích se objevily transparenty s nápisy, vyzývajícími okupanty k okamžitému odchodu. Z iniciativy zaměstnanců Tesly a vysílače vzniklo rozhlasové studio Ječmínek, které se v prvním týdnu okupace zapojilo do celostátního vysílání a jehož prostřednictvím *„v relacích vysílaných rusky, německy, anglicky, francouzsky, maďarsky a polsky byla příslušníkům cizích armád vysvětlována pravda o okupaci a poměrech u nás. Vysílání podpořilo nejen mnoho dobrovolníků, ale i oficiální orgány“*.³⁷

Sedmdesátá léta charakterizuje na jedné straně změna politického kurzu, liberální myšlení střídá normalizace, ale také masivní výstavba, kvůli níž bylo zcela zbytečně zdemolováno několik historicky cenných objektů. Například

37 Ibidem, s. 161.

jeden z nejstarších litovelských mlýnů zvaný Špitálský, který v roce 1977 padl za oběť stavbě teplárny pro nové sídliště Vítězná. Kromě státních a družstevních bytových domů vyrostla v Litovli celá řada rodinných domů budovaných zejména při východním okraji u lesa Doubrava. V roce 1980 se Litovel značně rozrostla, poněvadž k ní byly připojeny okolní vesnice, čímž vznikl „územní celek, skládající se ze čtrnácti místních částí, čítající téměř 13 tisíc obyvatel“.³⁸ Průmysl se i nadále rozvíjel. Výrobky národního podniku Tesla získaly v osmdesátých letech mnohonásobné ocenění na státních přehlídkách. V roce 1982 vyslal národní podnik Papcel několik svých zaměstnanců spolu s jejich rodinami budovat papírenský závod ve městě Alto Catumbela v africké Angole. Situace se však značně zdramatizovala, když všech šedesát šest osob unesly ozbrojené složky opoziční organizace UNITA. Rukojmí musela ujít bezmála dva tisíce kilometrů dlouhý pochod na jih Angoly. Postupně se však většina z nich vrátila domů.³⁹

Politické změny ve Východním bloku pravděpodobně reflektovány byly, avšak nevedly se o nich žádné záznamy a situace se vyvíjela na pohled klidně. Zprávy v tisku navíc podléhaly cenzuře. Přelom nastal v roce 1989, kdy už nešlo zatajovat vývoj politické situace v Maďarsku, Polsku a koneckonců i v Sovětském svazu. Informace o brutálním zákroku proti pražským studentům v pátek 17. listopadu se do Litovle dostaly až následující pondělí. Litovelané studující v Praze se snažili přesvědčovat zaměstnance velkých závodů k vyjádření nesouhlasu s tvrdým postupem bezpečnostních složek a naopak zástupci místní Komunistické strany Československa se pokoušeli zaměstnance podniků odradit od podpory stávkujícím studentům, což se nakonec nepodařilo. V Tesle i Papcelu byla vyhlášena generální stávka. Uskutečnila se v pondělí 27. listopadu a připojili se k ní zaměstnanci všech velkých

38 Ibidem, s. 28.

39 Během pochodu zemřel jeden z rukojmích. – Ibidem, s. 51.

litovelských podniků, dokonce i část studentů místního gymnázia.

V osmdesátých letech pokračovala v Litovli jak rozsáhlá výstavba sídlišť, tak i asanace historických částí města. Stržením domu někdejšího hostince U zeleného stromu a přebudováním jeho zahrad vznikla nová spojnice mezi ulicí Dukelskou a Palackého, nazvaná Příčná. V roce 1988 se uskutečnila také částečná asanace Husovy ulice, které padly za oběť budovy za Domem osvěty, čímž na mnoho let vznikla nesmyslná proluka. Významným stavebním počinem toho desetiletí se stalo vybudování kanalizační sítě, realizované v letech 1983–1989.

Po změně politického režimu v roce 1989 vznikaly rovněž v Litovli, stejně jako v celé mladé republice, nové politické strany. Z nich se však výrazněji angažovalo jen Občanské fórum. Ostatní politická uskupení, jako například Křesťansko-demokratická unie - Československá strana lidová či Československá sociální demokracie, začaly získávat preferenční hlasy až v polovině devadesátých let. V té době se také z Občanské demokratické strany odštěpila frakce Nezávislých. Prvním porevolučním starostou se stal František Geschwinger, profesor litovelského a šternberského gymnázia. Toho ve volbách v roce 1994 porazil MVDr. Vojtěch Grézl.

V devadesátých letech přišly na pořad dne restituce, rekonstrukce a další demolice domů. Zastupitelstvo se snažilo prodávat městské pozemky a podnítit tak rozvoj soukromého podnikání ve městě. Většinou bez valného úspěchu. Mnoho stavebních projektů a podnikatelských záměrů se soustředilo kolem nezastavěné ulice Příčné, avšak častokrát z nich sešlo. Městu se však podařilo ve spolupráci s blanenskou firmou HB Consulting dokončit rozestavěnou prodejnu potravin na sídlišti Vítězná. Do jejího parteru se nastěhoval jeden z prvních supermarketů, do městských bytů v patře pak noví nájemníci. V roce 1999 byla dokončena stavba dvaceti pěti bytových jednotek

domova pro seniory v klidné části města, u kostela sv. Marka. Zároveň probíhala privatizace podniků a zakládání nových firem či transformace těch starých. Tak například Tesla začala své výrobky nabízet pod jménem Eta. V roce 1993 oslavil litovelský pivovar sto let své existence a papírna byla začleněna do koncernu Kimberly-Clark, který nedaleko původního objektu vystavěl zcela novou výrobní halu. Vlastníkem zadluženého cukrovaru se stala francouzská firma S. A. Sukeries, která se jej rozhodla zlikvidovat. Ve Třech Dvorech byla vybudována nová továrna Adriana, jež díky originálním italským výrobním linkám produkovala těstoviny vysoké kvality a brzo si získala hlavní postavení na tuzemském i východoevropském trhu. V roce 1996 byla v sousedství Adriany založena sýrárna Orrero, specializující se na produkci tvrdých sýru typu parmezán.

Na počátku července roku 1997 zasáhla Litovel, stejně jako téměř jednu třetinu území České republiky, rozsáhlá povodeň. Situace ve městě byla velmi vážná, záplavy postihly kolem 850 domácností⁴⁰. Zasahovala armáda a humanitární pomoc přicházela z celé republiky i z Německa.

O sedm let později se Litovlí prohnalo ničivé tornádo, meteorologický jev na místní poměry poněkud netypický. Kromě několika zničených domů byla také zlámána velká část vzrostlých stromů v litovelských parcích. Následky této přírodní katastrofy jsou ve městě dodnes znatelné. Událost připomíná nejen žulový obelisk v parku u gymnázia a sochy, které ze dřeva vyvrácených stromů vytesala skupina sochařů v rámci sochařského plenéru, ale také prořídle porosty listnáčů.

40 Ibidem, s. 113.

VÝSTAVBA A URBANISMUS MĚSTA LITOVLE

Litovel, založená králem Přemyslem Otakarem II., nevznikala mimo nezastavěné území, ale jižně od staršího osídlení.⁴¹ Už od fundace v šedesátých letech třináctého století měla přesně rozvržený urbanismus. Lokátor Jindřich Epich město založil a rozčlenil dle tradičního středověkého schématu, v čtvercovém rastru se vyhranila plocha centrálního náměstí, profánní zástavby, městských staveb⁴² a církevního okrsku. Kromě kostela tak vzniklo v novém městě padesát sedm domů, které privilegiem z roku 1291 získaly právo vařit pivo. Lokátor, jenž žil na rychtě, vlastnil dva pekařské domy, mlýn a jatka s hospodářským dvorem. Sám měl ve správě také staroměstské rybáře.⁴³ Zakládání a výstavba musely být technicky velice náročné, jelikož město se rozprostírá na ostrovech vytvořených rozvětveným tokem řeky Moravy. Na přelomu třináctého a čtrnáctého století se těžiště přesunulo z původní staroměstské trhové vsi do nově vzniklého města.

Jistě důležitý moment představovalo pro další výstavbu města udělení titulu královského města, který Litovel získala

41 Původní sídliště je datované do doby kultury lužických popelnicových polí. Vcelku nedávné archeologické výzkumy prokázaly však především rozsáhlou zástavbu z konce 12. století. – Viz Šlézar, (pozn. 9), s. 11.

42 Rychta, mlýn a jatka.

43 Viz Jurášová (pozn. 10), s. 16.

od Jana Lucemburského v roce 1327. Toto privilegium mimo jiné umožnilo výstavbu trvalého opevnění. Původní dřevěné palisády tak brzo nahradily solidní kamenné hradební zdi, vysoké téměř pět metrů široké dva a dlouhé bezmála tisíc čtyři sta metrů. Obranaschopnost města se ještě zvýšila po vybudování dvou umělých říčních ramen, užívaných pak jako vodní příkopy. Stavební činnost takto sevřeného města se omezila jen na výstavbu uvnitř hradeb téměř až do poloviny devatenáctého století⁴⁴. V polovině šestnáctého století se bažiny na východě města přeměnily na dva rybníky, jenž nesou různá pojmenování. Podle zeměpisné polohy se jim říká Olomoucký a Uničovský a podle společnosti, která se na jejich březích scházela zase Německý a Český.

V devatenáctém století se s rozvojem průmyslu a budováním továren v extravilánu města také rozmáhá zástavba kolem těchto podniků a to především v severní a jižní části města. Na Uničovském předměstí vyrostl cukrovar a sladovna, pod dohledem Carla Mekisky se rozšiřovala také bývalá Suchomelova flokárna, dnešní továrna Papcel. Na jižním Olomouckém předměstí se nacházel od roku 1893 rolnický akciový pivovar, továrna na nábytek rodiny Motků a fabrika na pochutiny Libo.

Na počátku dvacátého století začala vznikat po vystavění gymnázia a nezbytné rekultivaci jeho okolí rozsáhlá obytná čtvrť. Stavební činnost zde probíhá téměř nepřetržitě, nejprve se zde o výstavbu vil zasadil architekt Eduard Brosinger, pak se zde stavěly obytné domy stavebních bytových družstev znárodněných podniků a od sedmdesátých let se opět rozmohla výstavba rodinných domů.

Rozsáhlá regulace říčního toku Moravy a zasypání jednoho z jeho ramen na přelomu dvacátých a třicátých let umožnila založení nové čtvrti na severozápadě města. Vznikly zde ulice Kysucká, Javoříčská a Lidická, v nichž se téměř ihned začaly

⁴⁴ Omezení výstavby *extra muros* navíc přímo nařizovalo také mílové právo, které město obdrželo už v roce 1291.

stavět nové vilky.

Po druhé světové válce se přistoupilo k budování nových či přestavování stávajících bytových prostor. V červenci 1948 vydaný Zákon č. 138/48 Sb. o hospodaření s byty litovelský Městský národní výbor ještě poupravil tak, *aby vzhledem ke zvýšené bytové krizi a potřebě byl pojem nadměrného bytu vymezen v Litovli přísněji, než je uvedeno v zákoně: 1. kuchyň se považuje za obytnou: a) je-li přímo osvětlená, b) činí-li podlahová výměra více jak 16m², je-li uživatelem zemědělec více než 24 m² c) je-li stavebně upravena tak, že ji lze skutečně používat k bydlení. 2. jednopokojové byty (kuchyň a světnice) se považují za nadměrné pro osoby žijící osaměle (svobodné, vdovy, rozvedené). 3. za nadměrné byty se považují pro osoby samostatně žijící také svobodárny o výměře podlahy větší než 16 m² s kuch. koutem a ostatním příslušenstvím. Osaměle žijící osoby, jimž bude prohlášena nájemní smlouva za zrušenou, budou ubytováni v nadpočetných místnostech jiných nadměrných bytů.*"⁴⁵

Od poloviny dvacátého století probíhala výstavba podnikových bytů. Postupně tak vznikla sídliště Karla Sedláka a Vítězná na severovýchodě města. Toto budování často s sebou neslo také demolice starších, historicky cenných budov. V roce 1977 byl například kvůli stavbě teplárny sídliště Vítězná stržen původem středověký Špitálský mlýn.

Od devadesátých let se město stavebně nerozvíjelo a budování nových sídel se přesunulo do předměstských částí, především do Chořelic. Samotnou Litovlí pak prošla vlna rekonstrukcí a oprav, jejichž kvalita pochopitelně kolísala.

Přes jistý stavební vývoj je původní symetrie jádra města, zřetelně určená osami sever - jih a východ - západ, dodnes zachovaná. Náměstí tak dělí stará cesta z Uničova do Olomouce a původně odhalená strouha Nečíz.

45 Viz Šik, (pozn. 7), s. 79.

KATALOG

CUKROVAR

Loštická 131

Čeněk Vodička - Albert Siegel

1871

Rozvoj cukrovarnictví vznikl jako jeden z důsledků politických událostí na počátku 19. století. V té době se již u nás užíval do Evropy dovážený třtinový cukr, avšak omezení jeho dovozu během napoleonských válek zapříčinilo hledání nových surovin. Po různých pokusech se nakonec ujalo pěstování řepy cukrovky. Od konce třicátých let se začaly zakládat také cukrovary, které řepu dále zpracovávaly. Nedůvěru rolníků a problémy s výkupem plodiny měly rozptýlit rolnické akciové cukrovary - ten první moravský byl založen roku 1869 v Kroměříži.

Odběr řepy na Litovelsku nejdříve zajišťoval uničovský Fleischmannův cukrovar a cukrovar Augusta Sylva-Tarucy v Drahanovicích. Vlastní rolnický akciový cukrovar se v Litovli rozhodli postavit v roce 1871. Projekt podporovala městská rada, takže již v témže roce se uskutečnila první kampaň. Stavbu cukrovaru řídili uničovští stavitelé Čeněk Vodička a Albert Siegel. Stroji vybavila cukrovar karlínská firma Daněk a spol., měděné součástky dodala firma E. Krakkart z Brna. Vybavení cukrovaru bylo několikrát modernizováno, v roce 1900 měl jako první cukrovar na Moravě vlastní rafinerii cukru. Měděné a mosazné součástky byly během první světové války odmontovány a nahrazeny méně vhodnými železnými. Po první světové válce rozhodla správní rada o modernizaci celé výroby a tak byla „provedena přestavba řepníku, stavba nového továrního komínu, přestavba kotelny, pořízeny 3 nové kotle Fairbairnovy a 1 kotel strmotrubný, přistavěno skladiště, postaven generátor a provedena elektrisace továrny, opravena a rozšířena difusní stanice a provedeno nové zařízení na třídění

krystalu",⁴⁶ vše realizováno firmou Českomoravská-Kolben-Daněk.

Kromě hlavní výrobní budovy patřilo cukrovaru několik dalších objektů. Pro vlastní potřebu i prodej ostatním podnikům využíval vápenec z vlastního lomu v blízké Mladči. Také jedna z hlavních funkcí privátní dráhy, budované mezi léty 1908 a 1914, byl svoz řepy od pěstitelů.

V roce 1913 zakoupila správní rada blízký dům U zlatého beránka, jeden ze dvou původních hostinců, které stály při styku Staroměstského náměstí a cesty k Novým Zámkům; ten sloužil jako pohostinství už v 19. století, scházel se zde dokonce pěvecký sbor Měšťanské besedy, jež vedl místní hostinský Hubáček. V roce 1879 cukrovar Hubáčka oslovil, aby zajišťoval stravování tamním dělníkům. Po zakoupení hostince v roce 1913 cukrovar zadal jeho přestavbu staviteli Čeňku Chrudimskému. Vznikly zde zaměstnanecké byty a kantýna, jež byla o téměř čtyřicet let později také přebudována na byt. Každá jednotka měla vlastní sociální zařízení, kuchyň s oddělenou spíží, obývací pokoj a ložnici. V obou patrech se původně nacházely tři byty, adaptace kantýny přidala v přízemí další jednotku.

Další činžovní dům nechal cukrovar, v té době již jako národní podnik, vybudovat v letech 1947–1949. Projekt vypracoval cholinský architekt František Pluháček, jenž se však dokončovacích prací nedožil. Dům, jenž architektonicky vychází ze stavitelského slohu 20. let, čítá čtyři bytové jednotky. Kromě těchto staveb vybudoval cukrovar menší kolonii domků. V roce 1960 byla ihned vedle cukrovaru vystavěna nová ubytovna pro kampaňové zaměstnance.

Dnes cukrovar, jako jeden z mála na Moravě, obstál proti francouzské konkurenci a neukončil provoz.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Cukrovar.

⁴⁶ Viz Bezděčka (pozn. 2), s. 375.

Josef Bezděčka, *Dějiny města Litovle od počátku až do roku 1948*, 1. a 2. díl, 1991, strojopis uložen v SOKA Olomouc.

ROLNICKÝ AKCIOVÝ PIVOVAR

Palackého 934

Roman Zapletal, Otakar Douša, Čeněk Chrudimský, Eduard Brosinger

1892–1893, 1907, 1937

Pivovarnictví je s Litovlí neodmyslitelně spjato již od založení města. Padesát sedm z celkem šedesáti domů mělo už tehdy právo vařit pivo. V roce 1747 měšťané jeden z nich odkoupili a založili v něm první společný pivovar, který byl v provozu až do roku 1814, kdy jej nahradil nový pivovar postavený nedaleko domu soukenického cechu. Pivo se v něm vařilo až do roku 1910.

Moderní pivovar vybudovali čeští obyvatelé Litovle na popud senického statkáře a poslance Moravského zemského sněmu Josefa Svozila v roce 1892. Svozil s ideou pivovarnického podniku, jenž by byl *„těsně spjat s rozvojem českého živlu na Litovelsku, kterému měl býti jako ostatní místní rolnické podniky hospodářskou, event. finanční oporou v jeho těžkém boji za osvobození z nadvlády německé v městě a okrese“*,⁴⁷ přišel již v roce 1880. Avšak prosadit takový záměr nebylo zcela snadné, jelikož *„Němci bojovali proti zřízení českého pivovaru všemi prostředky, hlavně z důvodů národnostních, méně již konkurenčních, neboť správa Měšťanského pivovaru v Litovli byla v rukou měšťanů národnosti německé.“*⁴⁸

Provoz byl zahájen na podzim roku 1893. Původní stavbu *„s varnou, strojovnou, chladícími štoky, spilkou, třemi sklepy s lednicemi a sladovnou“*⁴⁹ vybudovala holická stavební firma Romana Zapletala podle projektu společnosti Novák & Jahn z Prahy. Na dalších úpravách se již podíleli místní architekti a stavitelé. Nejprve byly podle projektu Otakara Douši rozšířeny ležácké sklepy. V roce 1907 byla postavena nová varna navržená

47 Viz Zlámal (pozn. 1), s. 13.

48 Ibidem.

49 Viz Beran – Valchářová – Zikmund (pozn. 12), s. 28.

architektem Čeňkem Chrudimským a o třicet let později rozšířil Eduard Brosinger sladovnu. Technologie do pivovaru dodaly firmy Ringhoffer, Rostock & Baerlocher a plzeňské Škodovy závody.

Prvním předsedou pivovaru byl přirozeně zvolen Josef Svozil, který se však v roce 1900 svého mandátu vzdal. Na jeho místo přišel Jan Starošík z Choliny, jenž tuto funkci zastával téměř čtyři desítky let. Prvním ředitelem pivovaru byl František Svozil. Ten si nechal naproti pivovaru vystavět rozsáhlou vilu, kterou však po jeho předčasné smrti v roce 1921 rodina opustila.

Literatura:

Vladislav Zlámal, *Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí*, Brno, 1938, s. 1.

MST - VV [Milan Starec - Vladislava Valchářová], heslo Rolnický akciový pivovar se sladovnou v Litovli, in: Lukáš Beran - Vladislava Valchářová - Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie. Olomoucký kraj*, Praha 2013, s. 28-29.

HUSŮV SBOR CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ

Husova 804

Jan Kunčar, Otakar Douša

1892–1893, dvacátá léta dvacátého století

V založení litovelského Sokola roku 1874 lze spatřovat jeden z prvních emancipačních projevů českého obyvatelstva a jeho snahu o povznesení kulturního vyžití v městě. Jeho počátky přirozeně nebyly jednoduché, jelikož vnikl v době, *„kdy v Litovli jako ve většině moravských měst rozhodovala německá menšina a česká většina z hospodářské závislosti byla nucena se podrobovati jejímu diktátu.“*⁵⁰ I přes toto počáteční znevýhodnění se sokolové činili a krom fyzického zdokonalování těla šlechtili také ducha. Pořádali například četná divadelní představení (ta zde Sokol organizuje dodnes), výlety a různé společenské události pro české obyvatele, kteří se angažovali v dalších spolcích, jakými byla například Měšťanská beseda nebo Ústřední matice školská. Ačkoliv od roku 1885 Sokolové využívali ke cvičení pronajatou zahradu v Jungmannově ulici, *„spolkové místnosti byla nucena jednota velmi často střídati, ba někdy se musila uchýliti i na blízký venkov ([do] Dubčan, Nasobůrek).“*⁵¹ Tato skutečnost přiměla jednotu k získání vlastních prostor. V roce 1892 zmíněnou zahradu společně se sousední sýpkou zakoupila a započala s budováním sokolovny, jedné z nejstarších na Moravě.

Plány budovy vypracoval architekt Jan Kunčar, který ji pojal jako reprezentativní cvičební halu s funkčními velkými, dodnes dochovanými okny. Její neorenesanční fasádu původně zdobil náročný dekor a sgrafita. Podobně laděná výzdoba se uplatnila také v interiéru. Nad přízemím tělocvičny probíhala ve výšce prvního patra divácká tribuna, podpíraná litinovými

⁵⁰ Viz Zlámal (pozn. 1), s. 37.

⁵¹ Ibidem.

sloupy s antikizujícími hlavicemi.

Národnostní spory se promítly také do samotného aktu otevření stavby, které měly doprovázet náležité oslavy. Zlovůle německých radních způsobila několikeré odložení slavnosti a dokonce vymohla i stavební úpravy fasády; nakonec však ve dnech 24. - 25. června 1893 se přece jen Sokolovna otevřela.

Stavební práce a úpravy však pokračovaly dále: nejprve přibyla nová knihovna s veřejnou čítárnou a v prvních letech dvacátého století, kdy po přesunutí Sokolské župy severomoravské z Olomouce do Litovle roku 1899 získává místní frakce na významu, pak z nově zakoupených dalších sýpek vzniklo zázemí cvičebny, šatny a byt správce. Tyto dostavby s největší pravděpodobností navrhl nový představený župy, litovelský stavitel Otakar Douša. Kromě této budovy spravovali sokolové také dřevěný pavilon, který zakoupili na pražské Živnostenské výstavě roku 1908 a umístili na břeh Uničovského rybníka. V zimě ho využívali jako převlékárnu a ohřívárnu pro bruslaře, v létě jako výstavní síň.

V srpnu roku 1914 se Sokolové kvůli vypuknutí světové války rozhodli přeměnit tělocvičnu na lazaret se šestadvaceti lůžky. Správu nad ním převzala místní organizace Červeného kříže. Ke konci roku 1915 až do konce války fungoval jako rekonvalescentní centrum především pro oddíl złoczowského c. k. zeměbraneckého pluku č. 35. Za tu dobu budova pochopitelně značně zchátrala a sokolové se rozhodli odprodat ji roku 1919 městu, které zde umístilo archiv a knihovnu s čítárnou. Na oplátku dostali pozemek vedle reálného gymnázia pro stavbu nové tělocvičny a finanční příspěvky na vlastní realizaci. Zájem o budovu projevila nově založená místní obec Církve československé, jež v Litovli sháněla prostory pro vlastní sbor s velkými obtížemi.

Zdá se, že neorenesanční architektura ani značně strohý interiér někdejší tělocvičny představitele církve neodradil,

naopak, spíše jim konvenoval. Tato mladá česká církev neměla navíc v době svého vzniku daná pravidla, jak by měly její kostely vypadat. „Hledala se tedy forma jednotného, nebo lépe řečeno sjednoceného, „demokratického“ prostoru, který by zároveň navenek nepopíral svou sakrální funkci. Jednota však nepanovala v představě formy takového typu kostela, tedy zda se má jednat o longitudu, centrálu, či dokonce stavbu amfiteatrální dispozice.“⁵² Pro provozní potřeby nově využívané budovy se dodatečně umístil hlavní vchod na východní stranu, čímž stavba získala monumentálnější ráz i typické tvarosloví orientované církevní stavby. S jistou nadsázkou lze tuto stavbu označit za symbol antické kalokaghatie, jelikož se v ní zušlechťovalo nejdříve tělo, později i mysl.

Literatura:

Milan Kudyn, *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920–1940* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2008.

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Centrum*, nepublikováno.

Lubomír Šik, *Litovel ve 20. století*, nepublikováno.

⁵² Milan Kudyn, *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920–1940* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2008, s. 13.

NĚMECKÝ SPOLKOVÝ DŮM (VEREIN DEUTSCHES HAUS)

Náměstí Přemysla Otakara II.

Zdenko Vodička

1898–1899

Vlna zakládání spolků a budování spolkových prostor se netýkala jenom litovelských Čechů. Také německé sdružení Verein Deutsches Haus si nechalo vystavět reprezentativní sídlo. Sdružení nejdříve uvažovalo o jeho stavbě v zahradách nacházejících se nedaleko Olomouckého rybníka, tradičního místa zábav litovelských Němců, avšak nakonec se rozhodlo své sídlo umístit na náměstí. Důležitou roli v tom pravděpodobně sehrála demonstrace ideové opozice vůči české Záložně, pro což svědčí skutečnost, že projekt budovy sdružení svěřilo německému architektu slovanského původu Zdenku Vodičkovi z Uničova. Ten nebyl v Litovli neznámý, jeho otec Čeněk se zde zapsal jako spoluautor stavby cukrovaru. Sám Zdenko v Litovli realizoval několik dalších staveb, mimo jiné Hetmánkův dům na Pavlince nebo nedochovaný letohrádek, jehož stavbu pravděpodobně financoval ze štědrého honoráře za zbudování německého spolkového domu.

Původní patrový objekt získal díky Vodičkově přestavbě a rozšíření na monumentalitě. Na to, že se zde scházelo obyvatelstvo německé národnosti, původně narážel typicky německý dekor a tvarosloví, zejména v hrázděném zdivu provedená nárožní vížka. Zbytek výzdoby fasády působí eklekticky a nepřiliš invenčně, což podtrhuje markantní rozdíl mezi výstavním hlavním průčelím a ryze účelově pojatou fasádou směřující do boční ulice. Zde je navíc budova v třetině své délky odsazena od uliční čáry, takže vyvolává dojem, že vznikla nezdařilým spojením dvou starších objektů.

Hlavní vchod zůstal umístěn ze strany náměstí. V přízemí se nacházel hostinec, v patře sál převyšující dvě podlaží, jenž je dosud využíván k pořádání divadelních představení,

koncertů a plesů. Zadní, skromněji pojatý trakt domu obsahoval zázemí a veřejně nepřístupné prostory.

V roce 1941 prošel dům pod vedením olomouckého architekta Karla Fischera purizující rekonstrukcí, spočívající mimo jiné v likvidaci původního bosovaného zdiva přízemí a v odstranění řady dekorativních prvků fasády.

Spolkový dům užívali litovelští Němci až do konce druhé světové války. V roce 1945 byl znárodněn a přejmenován na Národní dům. V letech 1954–1960 nesl jméno Okresní dům osvěty, později byl přejmenován na Závodní klub Tesla. Nyní jej město pod názvem Městský klub opět využívá k pořádání kulturních a společenských akcí.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Litovel čp. 753 Městský klub.

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Olomoucké předměstí*, nepublikováno, s. 2.

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Centrum*, nepublikováno, s. 38-40.

GYMNÁZIUM JANA OPLETALA

Opletalova 198

Josef Bertl - Čeněk Chrudimský - Otakar Douša

1903-1904

Jedním z prvních a zároveň nejzásadnějších počínů nově nastolené české zprávy města bylo zbudování vlastní budovy reálného gymnázia. Ryze české vzdělávací instituci, jenž v Litovli vznikla už roku 1901, však prozatím propůjčil prostory ve svém domě v Poděbradově ulici radní Jan Schuster. „Pro zamýšlenou stavbu nové budovy městská rada vybrala pozemek na vnějším břehu Uničovského rybníka, v místě zvaném „na Bělisku“. Zde proběhla i rekultivace terénu - okolí budovy se zvýšilo navezením zeminy, později vznikla promenáda a trávníkem se osadil břeh rybníka, doplněný o malé schodiště.“⁵³

V roce 1902 vypsal městská rada výběrovou soutěž na návrh nové reprezentativní budovy. Jelikož žádný z výsledných plánů nevyhovoval jejím požadavkům, rozhodlo se zastupitelstvo obrátit s prosbou o vytvoření návrhu přímo na předsedu soutěžní komise. Tím byl profesor Josef Bertl, toho času vyučující na českém Vysokém učení technickém v Brně. Ten se kromě výuky také samozřejmě aktivně zabýval architektonickou praxí. K jeho dílům patří mimo jiné stavba Prvního pražského měšťanského pivovaru v Holešovicích z let 1895-1897. Architekt Bertl s nabídkou litovelských radních souhlasil a navrhl monumentální trojkřídlovou budovu ve stylu neorenesance.

Podobnou cestou hledali zastupitelé také zodpovědného stavbyvedoucího, jenž by vedl realizaci celé stavby. Z ofertního řízení, avizovaného v olomouckých novinách *Pozor*, vyšel ze třinácti návrhů vítězně projekt Dominika Feye. Tento architekt z Uherského Hradiště navrhl mimo jiné také budovu Vyšší reálné školy v Kroměříži či gymnázium v Boskovicích.

Stavební práce, započaté v červnu roku 1903, probíhaly bez

53 Viz Jurášová (pozn. 10), s. 33.

problémů. Předpokládané užití železobetonové armatury při pokládání základů nebylo nutné a práce se tak nezdržely. Již v prosinci se dokončilo zastřešení budovy.

Reprezentativní průčelí člení po stranách dvojice mělkých rizalitů. Hlavní vchod je umístěn ve středů čelní fasády a akcentován velkým obloukovým oknem v prvním patře. Fasáda má narativní a edukativní charakter - průčelí zdobí velkoplošné mozaiky s náměty s dějin města Litovle: *Václav II povyšuje Litovel na trhovou ves (rok 1291)*, *Jan Lubemburský udílí Litovli práva městská (rok 1327)*, *Jiří z Poděbrad - zakladatel zlatého věku města Litovle (rok 1461)* a *Genius Slovanstva žehná obrozené české Litovli (rok 1899)*. Na bočních fasádách jsou připomínání čeští velikáni František Palacký a Josef Mánes.

Monumentální je ovšem stavba i zevnitř - prostorné trojkřídle centrální schodiště propojuje všechna tři podlaží. Dvoutraktové dělení pater na vyučovací třídy po vnější a chodby po vnitřní straně křídel zajišťuje maximální prosvětlení prostoru denním světlem. V pomyslném pianu nobile se nachází také prostorná aula se štukovým dekorem lipových listů a nápisem „*Českým synům, naději vlasti, česká Litovel*“.

František Nerad, ředitel reálky se vyjádřil ve *Slavnostním spisu, vydaném při slavnosti svěcení české reálky* takto: „*Budova působí dojmem uchvacujícím, k čemuž přispívá nejen její okolí pro střední ústav takřka jako stvořené, ale i v nejmenší míře projekt sám, jehož původce duchaplným způsobem dovedl se vystříhati vší šablonovitosti a jednotvárnosti.*“⁵⁴ Neorenesanční sloh na počátku dvacátého století nemůžeme považovat za styl zcela aktuální, avšak je adekvátní a vhodný pro stavbu symbolizující českou emancipaci. Návrat k architektonickému tvarosloví renesance, období rozvoje svébytné české kultury, se v Českých zemích objevoval od

⁵⁴ František Nerad, Založení reálky, in: *Slavnostní spis vydaný při slavnosti svěcení české reálky ve dnech 10. a 11. září 1904*, Litovel 1904.

poloviny devatenáctého století. „Česká veřejnost, která hledala v šedesátých letech symbol vrcholu společenské obrody i kulturní nezávislosti, přijala za svůj výraz inspirovaný formami, jež i v historii 16. století měly jasný smysl čistoty, oslavy krásy života a světa harmonického člověka – renesanci.“⁵⁵

Literatura a prameny:

Slavnostní spis, vydaný při slavnosti svěcení české reálky ve dnech 10. a 11. září 1904, Litovel 1904.

Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780–1980*, Praha 1984.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel mezi léty 1900–1945* (bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011, s. 33.

⁵⁵ Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780–1980*, Praha 1984, s. 168.

RODINNÝ DŮM ANTONÍNA HETMÁNKA

Pavlinka 190

Zdenko Vodička, Václav Volný

1904, 1936

Nový rodinný dům si litovelský obchodník se smíšeným zbožím Antonín R. Hetmánek, původem z Brna, nechal postavit v roce 1904. Dům situovaný nedaleko nejstaršího litovelského mlýna zvaného Pušmýl navrhl uničovský architekt Zdenko Vodička, který se, ač to jeho jméno nenapovídá, hlásil k německé národnosti. Plány domu městská rada schválila v dubnu roku 1904, avšak stavebník pravděpodobně nesouhlasil s požadavkem, aby se průčelí novostavby drželo uliční čáry dané regulací. Litovelský stavitel a technický znalec Čeněk Chrudimský proto zpracoval návrh na kompromisní umístění a doporučil, aby budova byla „založena tak, aby přední průčelí leželo rovnoběžně se směrem přímky, která úhel v kterém čára regulační a přední hranice staveniště k sobě leží, v polovici dělí.“⁵⁶ Tuto výjimku schválila obecní rada o měsíc později. Další drobné dodatečné úpravy původního projektu se uksutečnily i během samotné stavby. Tu v říjnu téhož roku obecní rada dovolila zkolaudovat.

Architekt Vodička se při navrhování této stavby inspiroval prvky německé architektury a stavbu okrášlil dekorativním hrázděním štítu, přílehlou vstupní verandou, a štukovým reliéfem nad oknem v průčelí, do současnosti dochovanými jen z části.

Vnitřní prostory (suterén i přízemí) jsou navrženy jako dvojtrakt. Za vstupní chodbou se nacházely pouze dva pokoje, kuchyň a spíž. Trojkřídlé schodiště pak vedlo do podkroví.

V roce 1936 dal Antonín Hetmánek se svou paní Marií, litovelskou soukenicí, vybudovat další přístavbu, rozšíření obytných prostor domu při severní zdi původního objektu.

⁵⁶ Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Hrachovina, nedatovaný dopis.

Autorem byl tentokrát litovelský stavitel Václav Volný.

Prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Hrachovina,
nedatovaný dopis.

DVOJICE SECESNÍCH VIL

Husova 805, Kollárova 202

Josef Kučera

1908–1913, desátá léta dvacátého století

Staveb vybudovaných ve stylu florální secese se v Litovli mnoho nedochovalo. Výjimku tvoří dvojice vil, jíž navrhl architekt Josef Kučera. Ten přinesl do Litovle secesi v době, kdy se tento sloh již nacházel za zenitem a na scénu se dostávala moderna, uvedená na výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze v roce 1908.⁵⁷ První z nich si nechal postavit starosta Václav Socha, druhou ředitel Rolnické záložny František Nedoluha. Byli to muži, kteří na počátku dvacátého století stáli v čele českého správy města, dávali podněty k budování či přestavbám velkých veřejných budov a kteří stavbou vlastního reprezentativního sídla demonstrovali prestiž svého úřadu.

Dvě vily spolu s největší pravděpodobností úzce souvisejí, nesou mnoho společných rysů. Co se týče dispozice, jsou obě děleny trojtraktově. Velice podobné je také tektonické řešení stavby. Hmotu stavby s prostým obdélným půdorysem člení balkóny, nárožní věžice a několik štítů. Stavby sjednocuje také neobvyklé použití dekoru. Zábradlí balkonu Sochovy vily tvoří stylizovaná těla včel, na Nedoluhově vile jsou to včelí úly. Obě vily mají zděný portikus, v případě té Sochovy navíc doplněný renesančním portálem z litovelské radnice.

Na stavbách se najdou ovšem také i rozdíly. Rozlehlá Sochova vila postrádá intimní rozměr. Téměř od počátku ji využívalo Krajské muzeum a interiér tomu také odpovídá. Střední chodba rozděluje obytný prostor na dvě poloviny a vymezuje tak po svém obvodu rozlehlé pokoje. Nedoluhova vila, upravena po požáru v roce 1926, plnila vždy funkci obytnou a k tomuto účelu je také zařízena.

⁵⁷ Viz Benešová (pozn. 50), s. 254.

Původní plánová dokumentace k vile Františka Nedoluhy se nedochovala, avšak pravděpodobně ji lze považovat za dílo Josefa Kučery. Tento architekt navrhl také v podobném duchu sousední vilu učitele Vavřince Bartůňka, jejíž podoba však zanikla přestavbou, kterou navrhli bratři Čestmír a Lubomír Šlapetovi.⁵⁸

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Socha Václav.

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Kuchař Mir.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900-1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.

⁵⁸ Viz Jurášová (pozn. 10), s. 45.

ZÁLOŽNA

Náměstí Přemysla Otakara II.

Otakar Douša

1911-1913

Vedení rolnické záložny, nejstaršího z litovelských peněžních ústavů, se rok po založení rozhodlo vystavět si reprezentativní sídlo. Za tímto účelem Záložna v roce 1870 koupila dvojici domů s hostincem U černého medvěda, nacházející se na severní straně hlavního náměstí. V sedmdesátých a osmdesátých letech předminulého století pak postupnými přestavbami vznikla podoba záložny, jež se v hrubých rysech zachovala dodnes. V přízemí se nacházely obchody, patro pak sloužilo k spolkovému a reprezentativnímu účelu. Byl zde divadelní sál, knihovna, jídelny a klubovna, čímž české obyvatelstvo konečně získalo vhodné prostory pro vlastní společenský a kulturní život.

V roce 1905 záložna přikoupila další dům a od roku 1911 probíhala rozsáhlá přestavba a sjednocení všech třech objektů. K vypracování projektu vyzvalo město místního stavitele Otakara Doušu, který navrhl monumentální a reprezentativní podobu budovy, podtrženou bohatým secesním dekorem.

Velkolepé hlavní průčelí dvoupatrové budovy, se vstupem flankovaným dnes neexistujícími sochami atlantů nesoucích balkon, představuje nejzdobnější část celé stavby. V různých variantách zde architekt použil ornamenty geometrické secese aplikované na plochy meziokenních otvorů. Boční křídla ovšem z praktických důvodů pojednal méně okázale. Především se zde snažil zahladit a skrýt nepravidelný půdorys celé srostlice. Zadní křídlo celou stavbu převyšuje, jelikož se v něm nachází zázemí a zákulisí divadelního sálu.

V přízemí budovy je tradičně umístěna restaurace a peněžní ústav. Dvoukřídlé schodiště vedlo do piana nobile s velkým a malým divadelním sálem. Šatny herců, umístěné v zadním křídle,

mají vlastní vstup z boční ulice. Do druhého patra umístil architekt kromě bytů, orientovaných směrem do náměstí, také vstup do lóží hlavního sálu. Jistě stojí za zmínku, že štuková výzdoba po stranách jeviště se zdá být shodná s výzdobou Smetanova sálu Obecního domu v Praze.

Litovelané dodnes využívají záložnu ke společenským událostem, jakými jsou plesy a koncerty. Nedávno se do budovy vrátila také restaurace. Avšak místo bankovního ústavu se v levé části přízemí nachází kancelář Infocentra.

Literatura a prameny:

Vlasta Kauerová - Miroslav Koudela, *Památky staré Litovle*, Olomouc 1998, s. 36.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel mezi léty 1900-1945* (bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, s. 50-54.

BUDOVA SPOŘITELNY

Náměstí Přemysla Otakara II. 776

Čeněk Chrudimský - Václav Volný

1922

Městská spořitelna byla v Litovli založena již v roce 1870. Původně sídlila v budově radnice, avšak tamní prostory přestaly spořitelně zanedlouho vyhovovat. Proto, když se naskytla příležitost získat jeden z historických právovárečných domů nacházejících se na nároží hlavního náměstí a Kostelní ulice, vedení ústavu nezaváhalo a dům zakoupilo. Projekt jeho přestavby svěřilo místnímu architektu Čeněku Chrudimskému, vlastní realizaci pak stavebnímu podnikateli Václavu Volnému.

Původní jednopatrový dům se nacházel v žalostném stavu, na což architekt Chrudimský v nedatované průvodní zprávě upozornil slovy: *„Budiž též náležitý zřetel vzat na trhliny ve starém zdivu a vydutinu hlavní zdi staré budovy v Kostelní ulici.“* To je možná důvod, proč dům předchozí majitelé dům městu prodali za pouhých 40 000 korun, což byla zanedbatelná částka, vezmeme-li v potaz náklady na jeho přestavbu, které se vyšplhaly k bezmála 900 000 korun.

Čeněk Chrudimský navrhl reprezentativní sídlo městského peněžního ústavu. Aby uspokojil všechny potřeby instituce, přidal ještě jedno patro. Dům na půdorysu ve tvaru písmene L zasahuje svým delším křídlem do Kostelní ulice. V přízemí této části domu se nacházela prodejna a byt domovníka, v prvním a druhém patře byty pro čtyři rodiny, které se sem nastěhovaly již v roce 1922. Úřadovna spořitelny a ředitelna byly o rok později pravděpodobně umístěny do křídla směřujícího na náměstí.

Dům zaujme fasádou, která v sobě v umírněné formě spojuje neoklasicistní tendenci s dekorem pozdní geometrické secese, nebo-li moderny. Architekt použil netypické vodorovné

kanelování fasády, jež je v úrovni přízemí výrazně silnější, Fasádu v prvním patře, odděleném silnou římsou, však člení jemné zhuštěné kanelury.

Ačkoli lze tuto stavbu považovat za příklad v Litovli málo zastoupené geometrické secese, dům se netěší péči, kterou by si zasluhoval. Kratší křídlo, kde dnes úřaduje expozitura České pojišťovny, je sice relativně udržováno, ovšem křídlo směřující do Kostelní ulice pomalu chátrá. Přesto si dům, zejména co se jeho hlavního průčelí týče, zachoval svůj původní ráz.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Spořitelna 776/2.

Lubomír Šik, *Litovel ve 20. století*, nepublikováno, s. 1

TĚLOCVIČNA SOKOLA

Opletalova 737

Josef Dovrtěl

1933–1935

Poté, co litovelští sokolové získali za prodej své původní tělocvičny adaptované později na sbor Církve československé, od města parcelu na břehu Uničovského rybníka, přistoupili ke stavbě moderní sokolovny. V roce 1924, byť k dispozici neměli plánovou dokumentaci, slavnostně položili na pozemku nacházejícím se vedle gymnázia základní kámen. „*První projekt sokolského svatostánku navrhl v intencích moderního klasicismu pražský architekt Alois Dryák, žák Friedricha Ohmanna a generační souputník Jana Kotěry.*“⁵⁹ Proč však sokolové od tohoto projektu odstoupili, není známo. Místo toho oslovili brněnského architekta Josefa Dovrtěla. Za jakých podmínek se rozhodli pro volbu právě tohoto autora, ale také není jasné.

Architekt vytvořil projekt v roce 1933. Stavba trvala dva roky, spolupodíleli se na ní i samotní členové Sokola, čímž se pravděpodobně snažili snížit náklady. Ty totiž přesáhly milion korun, což se projevilo také v dodatečných úpravách původního projektu. Netypicky je stavba založena na terénním valu, vytvořeném pravděpodobně jako ochrana před prosakováním spodní vody. Do takto zahluobeného suterénu architekt umístil oddělené šatny a sprchy pro muže a ženy, technické zázemí a lázně.

Monumentální schodiště hlavního vstupu orientovaného na břeh rybníka ústí do prostorného foyeru. Odtud se vstupuje do hlavního sálu, jenž tvoří téměř dvě třetiny objemu obdélné budovy. Z foyeru také vede schodiště do poschodí, které je osvětlované velkou luxferovou stěnou. Nachází se zde menší sál. Velký sál, jenž je osvětlován trojicí velkých obdélných oken, má dodnes zachováno také veškeré zázemí nutné k provozu

59 Vendula Jurášová – Jakub Potůček, Sokolovna v Litovli, *Vesmír* LXXXXI, 2012, č. 10, s. 610.

tělocvičny a pořádání divadelních představení. Točité schodiště v zákulisí vede do malé šatny a maskérny. Z východní strany k sálu doléhá dlouhá nářadovna.

Pro tužení těla i ducha v letních měsících si Sokolové vybudovali také venkovní sportovní areál. Ten vznikl už ve dvacátých letech. Diváckou tribunu uprostřed převyšuje můstek pro přecvičujícího, inspirovaný nautickou architekturou.

Funkcionalistické tvarosloví budovy vhodně akcentují její detaily. Kovová madla, rámy oken i písmena nápisu SOKOLOVNA, vyvedeného v bezpatkovém písmu, typickém pro tento sloh, jsou totiž nabarvena na červeno a s bílou plochou fasády tak vytvářejí skvělý kontrast.

Zajímavé je, že tak hodnotnou budovu navrhl architekt nám téměř neznámý. Kromě toho, že učil na brněnské technice a napsal zásadní příručku deskriptivy, zůstává jeho další působení a projektování prozatím záhadou. Rozhodně však byl architektem velice kvalitním, jelikož jeho návrh reflektoval zcela aktuální architektonické směřování. Užití funkcionalismu při projektování Sokoloven shrnul Rostislav Švácha takto: *„S puristicko-funkcionalistickou novou architekturou dvacátých a třicátých let se konečně u všech stavebních typů silně prosazoval ideál jednolitého a otevřeného prostoru. U tělocvičen tak sjednocování jejich vnitřku doprovodil motiv ohromných oken, jimiž se prostor hlavního sálu spojoval s prostorem hřišť a stadionů vedle něj. Sokolovna v Praze-Hostivaři v ulici U Branek (Ladislav Machoň, 1931-1933) nebo sokolovna v Litovli (Josef Dovrtěl, 1934-1935) tu můžou podat dobrý příklad tohoto funkcionalistického okouzlení volným prostorem.“*

Literatura a prameny:

Archiv oddělení bytového hospodářství města Litovel, karton Sokolovna

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900-1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, s. 74-75.

Vendula Jurášová - Jakub Potůček, *Sokolovna v Litovli*, *Vesmír* LXXXXI, 2012, č.10, s. 610.

RŠV [Rostislav Švácha], *Sport v Československé republice*, in: Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! Česká sportovní architektura let 1567-2012*, Praha 2012, s. 113.

LITOVELSKÉ ELEKTRÁRNY
Mlýnská 1252, Dukelská
E. Altar & Ryšavý
1909, 1935-1939

Elektrifikace Litovle byla jedním ze zásadních momentů nejen pro její obyvatele, ale především pro průmyslové podniky, které ve městě sídlily. Ačkoli první elektrárnu si město postavilo již koncem prvního desetiletí dvacátého století, ještě o dvacet let později na ni bylo náležitě pyšné, jak o tom svědčí články otištěné v národohospodářské publikaci *Litovel, Konice a okolí* z roku 1938. Toto nadšení bezpochyby souviselo s tehdy právě probíhající stavbou druhé městské hydrocentrály, která měla uspokojit zájem nových odběratelů elektrické energie. Litovel totiž nepokrývala jen své vlastní potřeby, ale energii dodávala i do dalších obcí ve svém okrese. Proto si město muselo od konce dvacátých let vypomáhat ročně okolo 400 000 kwh kupovanými od Středomoravských elektráren.

První elektrárna vznikla přestavbou jednoho z litovelských mlýnů. Ten se nacházel nedaleko radnice, na strouze Nečíz, a připomíná ho již nejstarší městská listina vydaná králem Václavem II. roku 1287. V roce 1909 mlýn a s ním i patřičná práva město odkoupilo a započalo s jeho transformací ve vodní elektrárnu, původně určenou jen k výrobě energie potřebné k osvětlení města. „Proto počáteční její zařízení náleželo z [Francisovy] vodní turbíny 42 HP a naftového motoru [typu Litzemayer] 50 HP“. Brzy však žádaly i okolní obce o připojení na městskou elektrárnu. První obec, která se přihlásila v roce 1911 a byla připojena, byly Chořelice. Následovaly další obce: Cholína, Střelice, Červenka, Chudobín, Mladeč, Haňovice, Myslechovice, Odrlice, Senička (r. 1913), Nasobůrky, Kluzov (r. 1915), Senice, Dubčany a Sobáčov (v

letech 1917–1919)“.⁶⁰ Přikročeno proto bylo „ke stavbě Dieselova naftového motoru 300 HP s příslušnými dynamoelektrickými stroji, k výstavbě primerních sítí, transformačních stanic i sítí sekunderních. V roce 1915 původní naftový motor 50 HP byl nahrazen Dieselovým naftovým motorem 130 HP.“ V roce 1920 se z ekonomických důvodů rozhodla správní rada městské elektrárny prostřednictvím vedení spojit s hydrocentrálou v Nových Mlýnech u Řimic a dále zvýšit výkon elektrárny. Dosaženo toho bylo regulací toku řeky Moravy, díky němuž se průtok vody v elektrárenském náhonu zvýšil téměř sedmkrát. Tento stav také umožnil stavbu nové elektrárny poblíž Dukelské ulice. Její návrh, vypracovaný olomouckým inženýrem E. Altarem a stavitelem Josefem Ryšavým, schválila městská rada už v roce 1935. Vzhledem k častým záplavám i náročným zakládacím pracím byl projekt dokončen až v roce 1939. Samotné stavbě elektrárny „předcházely další rozsáhlé vodohospodářské práce – stavba jezu nad elektrárnou, přívodního kanálu, hrazené propusti a jalového přelivu.“⁶¹

V jednotraktové hale se dodnes nacházejí dvě Kaplanovy turbíny od firmy Ignaz Storek s hltností 3,0 a 9,0 m³/s a výkonu 300 koňských sil a také dva generátory vyrobené strojírnou Českomoravská-Kolben-Daněk o napětí 5 520 V. Pod provozovnou jsou umístěny turbínové kašny se světlou výškou 3,0 a 5,5 m. Nová hydrocentrála není pouze utilitární stavba, ale má hodnotu také estetickou. Její prostou hranolovitou hmotu kryje funkcionalistický plášť se čtveřicí vysokých oken, díky němuž lze elektrárnu považovat za jeden z mála projevů tohoto architektonického směru v Litovli.

Literatura a prameny:

Vladislav Zlámal, *Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí*, Brno 1938, s. 4, 45.

⁶⁰ Viz Beran – Valchářová – Zikmund (pozn. 12), s. 30- 31.

⁶¹ *Ibidem*.

LB - VJ [Lukáš Beran - Vendula Jurášová] Městská vodní elektrárna, in: Lukáš Beran - Vladislava Valchářová - Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie - Olomoucký kraj*, Praha 2013, s. 30-31.

VLASTNÍ VILA EDUARDA BROSINGERA

Javoříčská 349

Eduard Brosinger

1936–1937

Výrazným architektonickým rukopisem se v Litovli zapsal architekt Eduard Brosinger, zednický a tesařský mistr původem ze Senice na Hané, který se do města přestěhoval kolem roku 1936. V té době zde již měl za sebou několik zdařilých realizací. Přesto jeho pozice coby nováčka mezi městskými architekty nebyla jednoduchá, jak sám popisuje v dopise adresovaném litovelské městské radě, v němž se hájí proti nařčení, že pro své stavby neprotěžuje městskou cihelnu: *„Z konkurenční zášti postavili se proti mně všichni městští kolegové. Pan Volný nejvíce. Má svou vlastní cihelnu a proto za ledva propaguje Vaše cihle. Přesto však provedl městu hodně práce, a na mně se poukazuje, že nebéřů cihle.“* Svůj post však, zdá se, Brosinger obhájil, neboť ihned následujícího roku prováděl lukrativní zakázku pro místní pivovar, a to celkovou přestavbu jeho sladovny.

Sám si také v té době vybuďoval vlastní vilu v nové čtvrti zvané Za starým pivovarem, která vznikla regulací hlavního toku řeky Moravy. Stavba nezapře autorovo povědomí o funkcionalistické architektuře: strohý exteriér akcentovaný plochou střechou a o úroveň níže položenou sluneční lázní či terasou. Už zde použil Eduard Brosinger vertikálně umístěné pásové okno, osvětlující vnitřní schodiště v celé jeho výšce, tedy svůj oblíbený motiv, který pak několikrát zopakoval na dalších litovelských vilách. V případě této stavby ovšem schodiště nevystupuje v podobě rizalitu, ale zůstává zaintegrováno do masy domu.

Přístavbou provedenou roku 1979 vila částečně ztratila charakteristické dynamicky odstupňované rozdělení hmot.

Literatura a prameny:

Státní okresní archiv Olomouc, fond Litovel, karton 971,
neznačený dopis.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovle v letech 1900-
1945* (bakalářská diplomová práce), Univerzita Palackého v
Olomouci, 2011, s.

VILY EDUARDA BROSINGERA

Československé armády 365, Bezručova 373 a 387

Eduard Brosinger

1939–1941

Architekt Eduard Brosinger se v Litovli etabloval v polovině třicátých let několika soukromými zakázkami. Jak sám uvádí: „V loni [tj. 1935] jsem stavěl v Litovli p. Cepkovi, Krskovi, Boudovi, Vernerovi a Černochovi mlad.“ To však ještě sídlila jeho kancelář v Senici na Hané a mladý architekt měl teprve před sebou nepříliš jednoduchý rozjezd kariéry v okresním městě. Uplatnit se mezi renomovanými litovelskými architekty nebylo jednoduché, neboť v něm spatřovali významného konkurenta. Úsudek to byl správný, jelikož Eduardu Brosingerovi se podařilo ovlivnit litovelskou architekturu z předválečných a válečných let velice výrazným a osobitým způsobem.

Jeho hlavním dílem je soubor vil nacházejících se ve východní části města, v nové čtvrti zvané U Boudy. Realizovány byly v letech 1939–1941, tedy v době, kdy investovat úspory do stavby nemovitosti představovalo nejlepší způsob jejich bezpečného uložení a zároveň zhodnocení. Souviselo to s nejasnými vyhlídkami zapříčiněnými stále zřetelněji se rýsujícím válečným konfliktem. Každá z vil proto také byla dokončena během velmi krátkého období. Projekční a stavební práce byly zahájeny na jaře a na podzim téhož roku byla stavba zkolaudována.

Již při projektování první vily, financované Václavem a Annou Pavelkovými, se architekt musel vypořádat s řadou problémů, zejména se situováním stavby na ne příliš ideálním pozemku ve tvaru nepravidelného pětiúhelníku. Podle nedatovaného Brosingerova návrhu měla pravděpodobně původně symetrická trojkřídlá budova kopírovat tvar pozemku.

Architektovi toto řešení doporučil geometr František Čelechovský. Architekt se však rozhodl pro jednodušší řešení a stavbu navrhl na půdoryse ve tvaru písmene T s vystupující prosvětlenou hranolovitou hmotou schodiště ze severní a půlkruhovým rizalitem z jižní strany.

Ve stejném roce Eduard Brosinger navrhl manželům Šmakalovým jednopatrový rodinný dům, který pojal jako prostý kubus, z něhož vystupuje zastřešený vstupní portikus s balkónem a půlkruhový rizalit, do něhož situoval schodiště.

Nejzajímavější dílo tohoto souboru představuje vila modisty Aloise Chrudiny z roku 1941. Dům vztyčený nad čtvercovým půdorysem Brosinger ozvláštnil krytým vstupním schodištěm a aerodynamicky tvarovanou prosklenou verandou, tedy prvky, které jeho dílo charakterizují.

Kromě nich s oblibou pracoval i s dalšími motivy. Například schodiště v celé výšce osvětlené oknem, umísťoval zásadně do rizalitu vystupujícího z těla stavby. Jako jediný architekt používal rohová okna se středovým sloupkem i bez něj. Jednolitou hmotu domu se snažil co nejvíce rozčlenit a zdynamizovat.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Pavlík Lad.

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Hála Jar.

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Plány rodinného domu pana Aloise Chrudiny v Litovli.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovle v letech 1900-1945* (bakalářská diplomová práce), Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 92-95.

DOMY S NÁJEMNÍMI BYTY DRUŽSTVA MARCHLAND

Javoříčská 10, 12-15

Anonym

1942

Sociální situace nebyla během druhé světové války samozřejmě nikterak růžová. Skutečnost, že se Litovel stala hraničním městem mezi protektorátem a k Říši připojenými Sudety, připomínala mimo jiné i celnice umístěná v areálu cukrovaru. Litovelský vládní komisař Fritz Mekiska se rozhodl podniknout kroky proti tíživým poměrům a vybudovat na samém okraji východní části města mezi hlavním a elektrárenským ramenem řeky Moravy tři domy pro německé přistěhovalce, kteří do Litovle přišli za ne zcela zřejmých podmínek.

Nejasné je také autorství projektu. Architekt či stavitel byl obeznámen s typickou architekturou tzv. stylu domoviny (*Heimatstil*), jenž vynikal především ostrými sedlovými či valbovými střechami a snažil se působit jako kontrast a opozice vůči avantgardním architektonickým „entartete“ stylům, vyznačujícím se plochými střechami se slunečnými lázněmi. Také litovelské domky družstva Marchland charakterizuje ostrá sedlová střecha a také absence jakékoliv zbytečné zdobnosti. Domy, rozdělené do čtyř a dvanácti bytů, jsou zařízeny velice skromně, avšak funkčně. V menších stavbách se vždy dva byty nacházejí v přízemí, dva v podkroví. Netradičně vybaveny jsou sklepy, jenž ústí do malých zahrádek. Jejich součástí totiž byly dodnes zachované protiletadlové železobetonové kryty.

Literatura a prameny:

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Staré město*, nepsáno, s. 137-138.

Richard Němec, *Architektura a ideologie. Výchovné instituce Adolfa Hitlera v protektorátu Čechy a Morava a v Říšské župě Sudety*, *Umění LXI*, 2013, č. 6, s. 542–571.

VILA KARLA RÝZNARA

Husova 906

Jaroslav Česal, Eduard Brosinger

1946–1948

Na počátku roku 1939 si v Tyršově ulici otevřel novou lékařskou praxi MUDr. Karel Rýznar z Měrotína. Už o rok dřív, v únoru roku 1938, požádal o povolení demolice původního domu zakoupeného z pozůstalosti starosty Václava Sochy, který nevyhovoval hygienickým normám. Zbourání se však neuskutečnilo a úřadem vydané povolení propadlo. Lze si tedy domyslet, že se Rýznarova nová ordinace nacházela právě v tomto domě.

K přestavbě došlo až po válce. V roce 1946 předložil Rýznar úřadům nové plány vily s ordinací, které vypracoval olomoucký architekt Jaroslav Česal, avšak dodatečně je ku prospěchu díla upravil místní architekt Eduard Brosinger. Z proponovaného puristické domu s dvojicí předstupujících rizalitů se tak stala reprezentativní vila s průčelím zdobeným portikem a dekorativním ústupkovým portálem z červených cihel. Nejlepší práci odvedl architekt Brosinger při úpravě zahradního průčelí. Z hmoty domu vysunul rizalit s rohovým balkonem podepřeným úzkým sloupkem. V rohu využil již Česalem navrhované rohové okno.

V přízemí se nacházela ordinace s čekárnou, pokoj pro pacienta, kancelář a místnost vyhrazená roentgenu. Naopak obytné patro mělo soukromý charakter. Velkorysé je řešení interiéru s plynulým navázáním prostor velké jídelny a obývacího pokoje. Balkon s výhledem do zahrady spojoval tyto reprezentativní prostory s intimními, s ložnicí manželů.

O tom, že Brosingerovy úpravy projekt domu Karla Rýznara znatelně vylepšily, není pochyb. Záhadou ovšem zůstává, jak se Eduard Brosinger k projektu dostal. V té době ale působil na stavebním úřadě, je tedy možné, že když Rýznar předložil Česalovy plány, Brosinger se sám nabídl provést úpravy a

Rýznar s jejich provedením souhlasil.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka MUDr. Karel Rýznar.

Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900 - 1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011, s. 100-102.

RÁDIOVÁ VYSÍLACÍ STANICE

Loštická 413

Ivan Dérer

1949–1954

V roce 1949 vznikl projekt výstavby litovelského areálu radiokomunikací. Bylo třeba zajistit zprostředkování vysílání domácího a rušení toho zahraničního. Zásadním údajem, směrodatným pro výběr lokality, byla kvalita půdy – hledala se ta s dobrou vodivostí. Nakonec bylo rozhodnuto vybudovat tři stožáry vysoké 220 m a budovu se zázemím na poli nedaleko cukrovaru. Provoz zahájil litovelský vysílač 8. března 1954.

Vysílač DTV 100 dodala hloubětínská Tesla. Projekt stanice vypracoval Ivan Dérer, inženýr pražského Spojprojektu – státního ústavu pro projektování spojových staveb. Zajímavé je, že na výzdobě budovy se podílel také litovelský malíř František Flasar.

Architektura řídicí budovy je až překvapivě velice kvalitní a originální. Ivan Dérer se vyvaroval jakýchkoliv evokací a spojitostí s tehdy velice aktuálním stylem sorely. Jeho stavba spíše připomíná kombinaci modernistické architektury Petera Berlageho s funkcionalistickými továrními objekty. Jednoznačně je to „moderní stavba předznamenávající trendy kvalitní architektury 60. let 20. století.“⁶²

Významná epizoda v dějinách stavby i Litovle se odehrála během vstupu vojsk varšavské smlouvy do naší republiky v srpnu 1968. Celý týden se podařilo skupině odbojářů vysílat celostátně a šířit informace o probíhající vypjaté situaci.

Tři rádiové stožáry byly v roce 2000 strženy, budova zůstala stát dál ovšem v ne příliš vyhovujícím stavu.

Literatura:

Radovan Urválek, *Litovel a okolí. Kraj, který máme rádi*,

62 Radovan Urválek, *Litovel a okolí. Kraj, který máme rádi*, Olomouc 2006, s. 70.

Olomouc 2006, s. 70.

VJ [Vendula Jurášová], Rádiová vysílací stanice, in: Lukáš Beran - Vladislava Valchářová - Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie - Olomoucký kraj*, Praha 2013, s. 31.

SOUBOR OBYTNÝCH DOMŮ

Revoluční, Masarykova čp. 666-668

Neznámí autoři, Alois Zdražil

1905-1906, 1926, 1953-1954

Ulici, jejíž většinou zástavbu dnes tvoří blok nájemních domů, Litovelané na počátku 20. století přezdívali Mekiskova kasárna, jelikož litovelský továrník Carl Mekiska (1853-1916) zde v roce 1875 založil zámečnickou dílnu. Ta se postupně rozrostla a ke konci století fungovala jako továrna na plechové zboží. V roce 1905 se Carl Mekiska rozhodl přesunout výrobu do bývalé Suchomelovy flokárně na Starém Městě a na místě své původní fabriky vystavět činžovní domy pro zaměstnance. Přesunutí výroby asi nebylo pro Mekisku problematické, jelikož Eduard Suchomel byl otec Carlovy druhé manželky Henrietty, jež mu porodila syny Carla juniora a Fritze.

Na počátku září následujícího roku již přestavbu „*původní staré obytné budovy, přistavěných dílen a [...] zvláštní budovy tovární*“⁶³ schválila obecní rada města Litovle i stavební úřad. Zmíněný obytný dům původně sloužil jako sídlo Mekiskovy rodiny už na konci devatenáctého století.

V původní podobě se dodnes dochoval jen dům čp. 666, v němž se v roce 1912 narodil Carlův syn Fritz, protektorátní vládní komisař města Litovle. Jako sídlo ředitele továrny je budova pochopitelně nejreprezentativnější. Ačkoliv se dnes nenachází v dobrém stavu, je veškerý dekor fasády neorenesanční patrové budovy zachován. Ostatní domky byly řešeny daleko skromněji a jejich nájemci si je přizpůsobovali svým potřebám. V roce 1926 si například nechal sedlář Leopold Jiříčka s povolením Mekiskových synů probourat ve svém přízemním domku výkladní skříň. Stavbu provedl zednický mistr

63 Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Havlíčkova ul. č. 53, 54, 55, Protokol z kolaudačního řízení.

Alois Zdražil.

Poválečnou bytovou krizí se rozhodlo město vyřešit radikální přestavbou Mekiskových kasáren na soubor činžovních domů. S pracemi se započalo v roce 1953. Při kopání základů objevili brigádníci (ve většině případů žadatelé o byt) základy gotické Uničovské brány, zbourané 1872; dále „byla nalezena také středověká keramika - gotický kachel z poloviny 15. století s krásným reliéfním obrazem sv. Jiří a asi 6 kachlů s reliéfním znakem pánů z Vlašimi. Mimo to se našlo 6 středověkých nádob a mnoho střepů, zrezivělé železné předměty (sekyra, podkova, klíč, soukenický nástroj) a fauna (koza, vepř).“⁶⁴

Kolaudace prvních bytů proběhla dne 7. července 1954, nicméně zkolaudované domy stále ještě nebyly plně vybaveny řádným příslušenstvím. Na konci listopadu byly k užívání schváleny zbylé byty.

Činžovní domy jsou jedním z mála příkladů architektury socialistického realismu v Litovli. V tomto případě však jsou však stavby bez jakéhokoliv dekoru, na rozdíl od výstavby činžovních domů například v Ostravě-Porubě či Havířově. Olivově zelenou fasádu jen člení mělké balkóny. Tato strohost pravděpodobně nebyla záměrná, je, stejně jako velice skromně pojaté byty, projevem snahy snížit náklady na stavbu.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Havlíčkova ul. č. 53, 54, 55.

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů*. Centrum, nepublikováno, s. 219-222.

64 Viz Šik, Litovel – Centrum (pozn. 4), s. 222.

AUTOBUSOVÉ NÁDRAŽÍ

Dukelská, bez čp.

Karel Typovský

1958–1964

Poloha Litovle, vystavěné na půdě podmáčené rozvětveným tokem řeky Moravy, se stala hlavním důvodem, proč se město ocitlo mimo hlavní železniční i silniční cesty. Právě kvůli tomu se inženýři projektující v roce 1828 silnici mezi Olomoucí a Svitami rozhodli Litovli vyhnout. Také Pernerova železniční trať, takzvaná Severní dráha, jež byla realizována o téměř dvacet let později, Litovel míjí. Město se tak ocitlo v izolaci, kterou muselo řešit vybudováním jak železničních, tak i silničních spojek. Avšak i po těchto úpravách vedla hlavní silnice ze severu na jih středem města a provoz tak vedl úzkými uličkami, mimo jiné i přes Svatojánský most, nejstarší v Litovli.

Rozvoj nejen autobusové dopravy je v Litovli spojen s výstavbou cesty, jenž lze označit za malý městský obchvat. Průtah, vybudovaný v předválečných letech z vojenských důvodů, navazoval na původní spojnici Litovle s Uničovem. Jeho stavba zasáhla střední a jižní část Staroměstského náměstí, což mělo za následek zmenšení plochy původního, v té době už nepoužívaného hřbitova u filipojakubského kostela a zbourání domů vedle hostince U Modré hvězdy.

Nicméně až do poloviny padesátých let se stanoviště autobusů nacházelo na litovelském náměstí. Kvůli zvyšujícímu se počtu automobilů však bylo třeba vybudovat vlastní nádraží pro autobusovou dopravu. Již v květnu 1953 město dalo vypracovat plány Státnímu projektovému ústavu pro výstavbu měst a vesnic v Olomouci a vyvlastnilo potřebné pozemky při Dukelské ulici. Návrh vypracoval architekt Skokánek spolu s hlavním architektem Karlem Typovským v roce 1958.

Ačkoli by se mohlo zadání jevit triviální, reprezentuje

budova litovelského autobusového nádraží velice kvalitní architekturu. Autoři pravděpodobně byli velice dobře obeznámeni s aktuálními architektonickými trendy a vytvořili umírněný prototyp architektury, jež se pojí k světové výstavě Expo v Bruselu z roku 1958. Stavbu téměř čtvercového půdorysu charakterizuje zakulacené nároží nad vchodem a rozměrné, luxferovými cihlami vyplněné průčelí.

V dnešní době se budova, jenž začala sloužit až roku 1964, ke svému původnímu účelu již nevyužívá. Je v ní umístěný bar a budova postupně chátrá, což je jistě nedůstojný způsob využití stavby, jež jako první přinesla do Litovle bruselský styl.

Literatura:

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Staré město*, nepublikováno.

Lukáš Beran - Vladislava Valchářová - Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie. Olomoucký kraj*, Praha 2013.

VILA ZDEŇKA DOBEŠE

Švermova 519

Neznámý architekt

1960-1964

Jednu z prvních vil si ve Švermově ulici v čtvrti u lesa Doubrava nechal postavit Zdeněk Dobeš, ředitel národního podniku Brandýnské strojírny a slévárny. Ačkoliv pozemek vlastnil už od roku 1955, projekt jeho rodinného domu, vypracovaný neznámým architektem v intencích tzv. bruselského stylu, je o pět let mladší. Dům charakterizuje materiálová i tvarová různorodost a pro tento styl tolik typické šikmé plochy a barevnost.

Vila ředitele Dobeše má půdorys písmene L. Stojí na vykonzolované podestě, v níž se nachází garáž a sklad. Obytné prostory tvoří dva pokoje, kuchyně, spíž, koupelna a toaleta.

Fasáda domu, jak již bylo naznačeno, odpovídá tzv. bruselské architektuře. Nosná konzola je pokryta lomovým zdivem, vyvýšené těleso bytu je omítnuté, díky čemuž vzniká zajímavý kontrast mezi materiály. Ze západní strany je zeď vyplněna téměř jednolitou skleněnou stěnou s balkonem. Ostatní okna mají nepravidelné rozvržení příčkami umístěnými v jedné třetině výšky okna.

Vilu můžeme považovat za předstupeň rodinného domu typu V, tzv. „šumperáku“, který často bývá připisován architektu Josefu Vaňkovi, jehož autorství v tomto případě není vyloučeno. Nasvědčovalo by tomu mnoho společných rysů a také skutečnost, že Vaněk do stejné ulice o čtyři roky později navrhoval jiný rodinný dům.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Dobeš, návrh na stavbu rodinného domu.

DŮM TYPU V – ŠUMPERÁK

Švermova 522

Josef Vaněk

1968–1971

Navzdory socialistickým doktrínám a kolektivizačním tendencím bydlení, podpořeným „argumenty o ekonomické nehospodárnosti a urbanistické roztržitosti“ soukromého rodinného bydlení, nastal v 60. a 70. letech velký rozvoj budování bydlení individuálního. V Litovli se též čile staví, a to především v části sousedící s lesem Doubrava. Kromě řadových domů se zde uplatnil projekt šumperského architekta Josefa Vaňka, konkrétně jeho dům typu V, který se ve své době stal vskutku fenoménem. Dům, jemuž se přezdívalo *Televizor*, se už na počátku sedmdesátých let v českých a moravských městech a vesnicích objevoval ve více než dvou tisících exemplářích.

Také v Litovli byl vybudován několikrát. Nejvíce „šumperáků“ se postavilo ve Švermově ulici. Nejtypičtější z nich je právě tento, navržený pro manžele Kubíčkoví, kteří si jej jistě svépomocí postavili na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století.

Dům čtvercového půdorysu vyzdvihuje podnož tvaru písmene L. Volný roh tělesa podpírá ocelový sloup. *“Hlavní vchod je v přízemí, kde je řešena hospodářská část, to jest garáž, která slouží současně jako domácí dílna, prádelna, kotelna se sušárnou, sklípek na ovoce, brambory, závětrří, schodiště a krytá terasa [...] V prvním patře je vlastní bytová jednotka, která se skládá z předsíně, EC, koupelny, kuchyňského koutu, spíže, jídelny, obývacího pokoje, ložnice, dětského pokoje a balkonu.”*⁶⁵ Právě balkon je nejtypičtější prvek tohoto projektu.

Z materiálů dochovaného univerzálního projektu domu typu V

⁶⁵ Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka 522/U 16, Josef Vaněk, *Projekt Rodinného domku typu V*, nestránkováno.

je patrné, že Vaněk navrhoval i detaily, jako například dekor zábradlí či okna garážových vrat nebo svítidla. Sám architekt Vaněk uvádí, že pro něj při projektování domu typu V byla důležitá „úspora materiálu, docílení moderního bydlení a snížení stavebního materiálu,“⁶⁶ což bezpochyby vedlo k velké oblibě a masové výstavbě toto typu domu. Šikmé plochy, kontrast materiálů a kruhové výřezy v lemování balkonu, se staly jeho poznávacím znamením.

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka 522/U 16, Josef Vaněk, *Projekt rodinného domku typu „V“*.

Rostislav Švácha - Marie Platovská (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění VI*, svazek 1, Praha 2007, s. 31-69.

MM [Martina Mertová] Rodinný dům typu V Františka Štěpáníka, in: Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Praha 2007, s. 164-166.

66 Ibidem.

POLIKLINIKA

Kollárova 664

Neznámý autor

1975-1976

Budova stojící z části na místě bývalé Uničovské brány stržené v rámci asanace městského opevnění roku 1872, vznikla pravděpodobně někdy před rokem 1900. Po odstranění přilehlých obranných valů, doslova srovnaných se zemí v roce 1924, město nabízelo nově vzniklé parcely pro stavbu vil, přestože v této nárožní stavbě sídlil od roku 1927 litovelský berní a katastrální měřičský úřad. V roce 1952 se budova stala sídlem okresního výboru Komunistické strany Československa a velitelství Sboru národní bezpečnosti, které v roce 1960, kdy byl zrušen litovelský okres, vystřídalo ředitelství družstva Jednota. V roce 1976 byla v přestavěné budově zřízena nová poliklinika Okresního ústavu národního zdraví.

Původní podobu budovy popisuje Technická zpráva projektové dokumentace z roku 1975 jako dvoupatrovou stavbu s mansardovou střechou situovanou „jako rohový objekt [...] Zdivo objektu je cihelné, masivní, pouze druhé patro je kombinované a to tak, že z dvorní strany je zdivo cihelné a z uliční strany jsou pak obvodové stěny dřevěné a tvoří spolu se střešní konstrukcí vlastní mansardu.“ Ve zprávě je rovněž uveden i rozsah změn prováděných na fasádě: „Stávající členěná fasáda objektu bude otlučena v rozsahu 100% včetně odsekání plošných fasádních prvků, nadokenních a podokenních říms, říms kordonových, bosáže a veškerých vystupujících prvků. Rovněž tak bude plošně odsekáno stávající soklové zdivo. Nová fasáda je dle požadavku investora navržena břizolitová, obložení soklu z břidličných ploten. Na dodatečný požadavek investora se doporučuje zachovat stávající vstupní pískovcové schodišťové stupně s tím, že budou odbourány pouze jejich zaoblené části a provedena boční schodišťová zeď s železobetonovým květinovým

truhlíkem...“⁶⁷

Nová poliklinika měla být dle projektu okresního národního hygienika z Okresního národního výboru v Olomouci velice dobře vybavena. V přízemí byla projektována „hala kartotéky, centrální kartotéka, RTG pracoviště s čekárnou, chirurgická vyšetřovna, ortopedická vyšetřovna, přípravná, sádrovna, WC pro pacienty /muži, ženy/ a WC pro personál. Přilehlé chodby bude využito jako čekárny pro chirurgii.“ O patro výš se měly nacházet „4 vyšetřovny internisty, biologická laboratoř, místnost ekg, 5 přípraven, 3 čekárny, denní místnost personálu, sklad zdrav. materiálu, WC pro pacienty /muži, ženy/ a WC pro personál. Ve II. Patře bude vyšetřovna kožní, vyšetřovna onkologická, vyšetřovna nervová s čekárnami a přípravami, místnost sterilizace, přípravná materiálu pro sterilizaci, sklad sterilního materiálu, dvoupokojový byt s lázní, WC a předsíní pro správce, WC, sprchy a šatny pro personál /muži, ženy/.“⁶⁸

Litovel tak po více než šedesáti letech od první myšlenky získala souborné zdravotnické zařízení. Avšak přestavbou zanikla jak původní podoba překvapivě střídmě dekorované stavby, tak i její orientace, jelikož do budovy berního úřadu se vstupovalo z dnešní Masarykovy ulice. Proto význam stavby spočívá především v její funkci, než v architektonickém pojetí.

Literatura:

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů*. Centrum, nepublikováno.

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Adaptace polikliniky Litovel - etapa Ia, *Technická zpráva*.

⁶⁷ Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Adaptace polikliniky Litovel – etapa Ia, *Technická zpráva*, nestránkováno.

⁶⁸ Ibidem.

BUDOVA ŠKOLY VÍTĚZNÁ

Vítězná 1250

K. Dokoupil

1999–2002

Jedním z hlavních stavebních počinů na počátku nového milénia se stalo vybudování nové litovelské základní školy. InSTITUTE vznikla už v roce 1964 pod názvem základní škola Opletalova. Z větší části sídlila v prostorách gymnázia, avšak některé třídy se nacházely v různých jiných budovách ve městě. Proto bylo nutné postavit novou budovu, kam by se celá škola mohla přesunout. Tento projekt město zamýšlelo realizovat už v devadesátých letech a podniklo kroky především pro zajištění finančních prostředků.

Areál školy navrhl architekt K. Dokoupil ze zlínského ateliéru S Projekt Plus a.s. Novou budovu architekt situoval k soutoku hlavního toku řeky Moravy s umělým ramenem elektrárenského náhonu u čtvrti Pavlínka, tedy v místě vybraném pro tuto stavbu už v roce 1997. Budova má půdorys písmene U a na jižní straně vytváří rozlehlý vstupní čestný dvůr. Díky takovéto dispozici osově souměrnou budovu lépe prosvětluje denní světlo.

V přízemí se nacházejí šatny a část z celkového počtu čtyřiceti učeben. Zbylé učebny se nacházejí v druhém a třetím podlaží. Středové křídlo je rozvrženo dvoutraktově, boční trojtraktově se středovou chodbou. Schodiště jsou umístěna vždy v rozích budovy. V levém křídle jsou umístěny třídy prvního stupně, v pravém křídle stupně druhého. Ve středním křídle se nacházejí kabinety, jídelna a relaxační zóna.

Kromě této budovy vznikla také víceúčelová sportovní hala, se školou přímo propojená. V roce 2003 byl otevřen také přilehlý bazén. Služeb sportovní haly i bazénu využívá jak škola, tak veřejnost. Nová školní budova tak splňuje čtveřici požadavků, které vznesl Karl Otto: „*Schools are houses for*

children and have to supply the surroundings pertaining to development and education. Schools should be of designs corresponding to requirements of modern education. Schools should provide children with yardsticks by which the relations of the individual to the community may be measured. Schools should keep an „open house“ for the population in its spare time.“

Literatura a prameny:

Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka ZŠ Vítězná - projektová dokumentace.

Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Staré město*, nepublikováno, s. 163-165.

Karl Otto, *School buildings 1. Examples and developments in primary and secondary school buildings*, Stuttgart 1963.

VILA LITOVEL

Patrik Zamazal - Tereza Kučerová

doposud bez čísla popisného

2012 - současnost

Na okraji města, s výhledem do přilehlých lesů a luk, vzniká svépomocí neobvyklý rodinný dům od pražského ateliéru Molo architekti, reprezentovaného v tomto případě architektky Patrikem Zamazalem a Terezou Kučerovou. Jméno studia dává tušit, že dřevo v jejich architektuře, stejně jako další přírodní materiály, hraje prim. Jejich stavby prakticky vždy nesou dřevěné konstrukce, které stavebníkům umožňují provádět je úplně sami, byť to někdy trvá i několik let.

V Litovli se autoři museli vypořádat s ne příliš vhodným pozemkem, bezprostředně sousedícím s rušnou komunikací. *„Zásadním vodítkem při návrhu domu byl tvar a umístění pozemku, který je poměrně úzký a je po své delší straně orientován podél frekventované cesty. Dům je tedy umístěn na hranici pozemku tak, aby svou hmotou vytvářel prostorové a akustické oddělení od poměrně rušné cesty a zároveň ponechával, co největší prostor zahrady. Hmota domu je zasazena do kamenné zidky, která spoluvytváří soukromí a klid při pobytu venku. Ideově navazuje vzhled domu vloženým ve zdi na kamenné zidky ve vesnicích kolem statků.“* Díky tomu zde vznikl zajímavý útvar jakési „hradební“ srostlice tvořené severní stěnou domu a zídkou z gabionových košů. Rovněž členění domu je řešeno atypicky, rozdělením na dvě samostatné jednotky. Obytný dům a předsunutou pracovnu. Obě sekce, jenž jsou vztyčeny na pilotech, spojuje vysunutá rampa.

Trojtraktové dělení vnitřních prostor domu s centrální chodbou a ložnicemi s koupelnami po stranách zakončuje převýšený prostor rozlehlé kuchyně a jídelny. Z ložnic vede vstup do malého atria se stromem, které má do okolních pokojů přivádět denní světlo a čerstvý vzduch. Prostor kuchyně a

jídelny s odhaleným krovem prosvětluje velké francouzské okno, vyplňující celou plochu západní zdi. Tento prvek také rytmizuje fasádu, tvořenou přiznaným dřevěným pláštěm.

Architekti se snažili navázat na tradiční vesnickou zástavbu. Kromě již zmíněné zítky se proto rozhodli střechu obdélného domu na jižní straně zvýšit o symbolickou pultovou střechu.

Literatura a prameny:

Archiv studia MoloArchitekti, *Ideová zpráva k domu v Litovli*, s. 1.

ZÁVĚR

Domnívám se, že se mi v práci podařilo z větší části naplnit cíle, vytyčené v úvodu. Bádání jsem nemohla z mnoha důvodů uskutečnit v takové míře, v jaké bych si bývala přála - v některých případech plánová dokumentace ke stavbám chyběla či se dokonce nezachoval celý archiv. Jsem si proto vědoma, že stále přetrvává mnoho otázek, které snad budou v budoucnu zodpovězeny. Kvůli chybějící plánové dokumentaci jsem opustila od záměru zařadit do katalogu také obchodní dům na náměstí Přemysla Otakara, který vznikl v padesátých letech po demolici starého sgrafitového domu. V případě problematiky autorství „šumperáků“, jsem se snažila kontaktovat pozůstalé po architektu Vaňkovi, kteří mi sdělili, že tento spor opravdu vyvstal, avšak bližší informace se mi již nepodařilo dohledat. Nemohu se přiklonit k tvrzení profesora Rostislava Šváchy, že by se v Litovli nacházela realizace pražského architekta Aloise Dryáka - konkrétní stavba dnešního městského úřadu vznikla několik let po smrti tohoto architekta. Vcelku překvapivé bylo pro mne zjištění, že stavební vývoj města v druhé polovině dvacátého století značně klesal. Na druhou stranu, pro Litovel vzniklo několik zajímavých projektů, z jejichž realizace nakonec sešlo. Tvář náměstí Přemysla Otakara II. By byla bývala jistě zcela jiná, došlo-li by k přestavbě jihozápadního bloku domů. Určitě by bylo zajímavé probádat i toto pole.

BIBLIOGRAFIE - CHRONOLOGICKY

- Vladislav Zlámal, *Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí*, Brno, 1938.
- Karl Otto, *School buildings 1. Examples and developments in primary and secondary school buildings*, Stuttgart 1963.
- Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780-1980*, Praha 1984.
- Josef Bezděčka, *Dějiny města Litovle. Od založení do roku 1948*, 1991, strojopis uložen v SokA Olomouc.
- Lubomír Šik, *Litovelské paměti*, Litovel 1994.
- Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Centrum*, nepublikováno.
- Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Olomoucké předměstí*, nepublikováno.
- Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Staré město*, nepublikováno.
- Lubomír Šik, *Litovel ve dvacátém století*, nepublikováno.
- Vlasta Kauzerová - Miroslav Koudela, *Památky staré Litovle*, Olomouc 1998.
- Radovan Urválek, *Litovel a okolí. Kraj, který máme rádi*, Olomouc 2006.
- Rostislav Švácha - Marie Platovská (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění VI*, svazek 1, Praha 2007.
- Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Praha 2007.
- Pavel Šlézar, *Archeologické památky střední Moravy, Svazek 17 - Kostely a Sakrální stavby v Litovli*, Olomouc 2008.
- Milan Kudyn, *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920-1940* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2008.

- Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900–1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
- Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! Česká sportovní architektura let 1567–2012*, Praha 2012.
- Vendula Jurášová – Jakub Potůček, *Sokolovna v Litovli*, *Vesmír* LXXXXI, 2012, č. 10, s. 610.
- Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie – Olomoucký kraj*, Praha 2013.
- Richard Němec, *Architektura a ideologie. Výchovné instituce Adolfa Hitlera v protektorátu Čechy a Morava a v Říšské župě Sudety*, *Umění* LXI, 2013, č. 6, s. 542–571.

BIBLIOGRAFIE – ABECEDNĚ

- Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780–1980*, Praha 1984.
- Lukáš Beran – Vladislava Valchářová – Jan Zikmund (eds.), *Industriální topografie – Olomoucký kraj*, Praha 2013.
- Josef Bezděčka, *Dějiny města Litovle. Od založení do roku 1948*, 1991, strojopis uložen v SokA Olomouc.
- Vendula Jurášová, *Architektura města Litovel 1900–1945* (Bakalářská diplomová práce), Katedra dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2011.
- Vendula Jurášová – Jakub Potůček, *Sokolovna v Litovli*, *Vesmír* LXXXXI, 2012, č. 10, s. 610.
- Vlasta Kauerová – Miroslav Koudela, *Památky staré Litovle*, Olomouc 1998.
- Milan Kudyn, *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920–1940* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2008.
- Richard Němec, *Architektura a ideologie. Výchovné*

- instituce Adolfa Hitlera v protektorátu Čechy a Morava a v Říšské župě Sudety, *Umění LXI*, 2013, č. 6, s. 542–571.
- Karl Otto, *School buildings 1. Examples and developments in primary and secondary school buildings*, Stuttgart 1963.
 - Lubomír Šik, *Litovelské paměti*, Litovel 1994.
 - Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Centrum*, nepublikováno.
 - Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Olomoucké předměstí*, nepublikováno.
 - Lubomír Šik, *Litovel - historie ulic a domů. Staré město*, nepublikováno.
 - Lubomír Šik, *Litovel ve dvacátém století*, nepublikováno.
 - Pavel Šlézar, *Archeologické památky střední Moravy, Svazek 17 - Kostely a Sakrální stavby v Litovli*, Olomouc 2008.
 - Rostislav Švácha (ed.), *Naprej! Česká sportovní architektura let 1567–2012*, Praha 2012.
 - Rostislav Švácha - Marie Platovská (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění VI*, svazek 1, Praha 2007.
 - Radovan Urválek, *Litovel a okolí. Kraj, který máme rádi*, Olomouc 2006.
 - Pavel Zatloukal (ed.), *Slavné vily Olomouckého kraje*, Praha 2007.
 - Vladislav Zlámal, *Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí*, Brno, 1938.

PRAMENY

- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Cukrovar.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Litovel čp. 753 Městský klub.

- *Slavnostní spis vydaný při slavnosti svěcení české reálky v Litovli ve dnech 10. a 11. září 1904, Litovel 1904.*
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Socha Václav.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Kuchař Mir.
- Archiv oddělení bytového hospodářství města Litovel, karton Sokolovna.
- Státní okresní archiv Olomouc, fond Litovel, karton 971.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Pavlík Lad.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Hála Jar.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Plány rodinného domu pana Aloise Chrudiny v Litovli.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka MUDr. Karel Rýznar.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Dobeš, návrh na stavbu rodinného domu.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka 522/U 16.
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka Adaptace polikliniky Litovel - etapa Ia, *Technická zpráva.*
- Archiv stavebního úřadu města Litovel, složka ZŠ Vítězná - projektová dokumentace
- Archiv studia MoloArchitekti, *Ideová zpráva k domu v Litovli*

SUMMARY

In my work I tried to complete the register of pieces of architecture in Litovel from the end of the 19th century to the year 2013.

I succeeded to give the general view of the building tendencies and trends in the area and described them in many examples.

However, in few cases it was impossible to find all the information needed, due to the lack of the building documentation.

In case of the houses called „šumperák“ I contacted the relatives of the architect Josef Vaněk to find more about the real authorship of the houses, but they were unable to answer the question.

I hope I will get chance in the future to find the answers.

ANOTACE

Jméno a příjmení: Vendula Jurášová
Katedra nebo ústav: Katedra dějin umění
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Rostislav Švácha,
CSc.
Rok obhajoby: 2014

Název práce: Architektura města Litovel mezi léty
1880–2013
Název v angličtině: Architecture of the town of Litovel
between 1880–2013
Anotace: Předkládaná práce si klade za cíl
zdokumentovat stavební a urbanistický
vývoj města Litovle v daném časovém
období.
Klíčová slova: Litovel, architektura, urbanismus,
dvacáté století, vila, industriál,
průmysl, Eduard Brosinger, Václav
Socha, Josef Bertl, Josef Dovrtěl,
Josef Vaněk, Karel Typovský
Anotace v angličtině: The work deals with the architecture
of the town of Litovel and its
urbanism, as well.
Klíčová slova aj: Litovel, architecture, urbanism, 20th
century, villa, industrial buildings,
Eduard Brosinger, Václav Socha, Josef
Bertl, Josef Dovrtěl, Josef Vaněk,
Karel Typovský
Jazyk práce: český
Přílohy vázané v práci: obrazová příloha
Rozsah: 87 normostran

SEZNAM VYOBRAZENÍ NA CD

Seznam vyobrazení na CD

1. Mapa města, foto: autorka
2. Nárýs budovy gymnázia, foto: autorka
3. Bokorys budovy spořitelny, repro: Vladislav Zlámal, Národohospodářská propagace Československa. Litovel, Konice a okolí, Brno 1938.
4. Sokolovna, repro: Rostislav Švácha, Naprej!
5. Areál radiokomunikací, foto: autorka
6. Autobusové nádraží, foto: Archiv stavebního úřadu města Litovel.
7. Projekt rodinného domu typu V, foto: Archiv stavebního úřadu města Litovel.
8. Přestavba domu na jihozápadní straně náměstí, foto: Archiv stavebního úřadu města Litovel.
9. Nerealizovaný projekt obchodního domu na jihovýchodní straně náměstí, foto: Archiv stavebního úřadu města Litovel.
10. Vila Litovel, foto: Archiv studia Molo Architekti.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Seznam vyobrazení

1. Zdenko Vodička, Návrh vlastního letohrádku. Foto: SOKA Olomouc.
2. Slavnostní otevření budovy spolku Verein Deutsches Haus. Repro: Lubomír Šik, Litovel - historie ulic a domů. Centrum, nepublikováno, s. 39.
3. Interiér hydrocentrály, foto: autorka.
4. Dům pana Dobeše, foto: Archiv stavebního úřadu města Litovle.
5. Vila Litovel, foto: Archiv studia Molo Architekti.